

**vakblad voor
informatieprofessionals**

SmartHumanityTV
op 30 november
'Schakel' in voor
informatietrends
en verdieping

IL-taxonomie
Digi leermateriaal
beter vindbaar

**Desinformatie
bij verkiezingen**
'Probleem speelt
nu ook op straat'

Algoritmes m/v
Over datakleur en
genderongelijkheid

2020 | 08

**IP'ERS IN
PUBLIEKE SFEREN:
IMPACT VAN
JE WERK OP
MENS EN
SAMENLEVING**

COLOFON

IP is samen met Informatie-Professional.nl het onafhankelijke platform voor de informatiespecialist van vandaag en morgen. De lezers werken in de informatie-, bibliotheek-, archief- en erfgoedwereld.

ISSN: 1385-5328

IP is een uitgave (24ste jaargang) van Uitgeverij IP
Charlotte van Pallandtlaan 18
2772 TR Voorburg
tel. 06-223 75 75 9
www.informatieprofessional.nl

redactieadres

IP, Charlotte van Pallandtlaan 18,
2772 TR Voorburg,
tel. 06-223 75 75 9,
e-mail redactie@informatie-
professional.nl.

redactie

Marjo Bakker, Maarten Brinkerink,
Wilbert Helmus, Dafne Jansen,
Vincent M.A. Janssen,
Evelien de Jonge, Leen Liefsoens,
Cindy Lammers (hoofdredacteur),
Matthijs van Otegem, Mirjam
Raaphorst, Vincent Robijn,
Eric Sieverts en Daniël de Vette

vormgeving

Eric van den Berg,
egfvdberg@upcmail.nl,
Tom van Staveren,
graphicisland@upcmail.nl.

medewerkers aan dit nummer

Jos Damen, Rob Feenstra,
Suzan Folkerts, Maaike Harbers,
Frank Huysmans, Henriëtte
Joosten, Marja Kingma,
Harrie van der Meer,
Marijn Post

abonnements

Voor abonnementsprijzen
en andere informatie zie
InformatieProfessional.nl.

advertentieverkoop

Voor informatie over adverteren
in blad of op de site:
Rajin Roopram, e-mail
rajin.roopram@kbenp.nl,
tel. 06-15201724.

Het verlenen van toestemming
tot publicatie in dit tijdschrift
strekt zich tevens uit tot het
in enigerlei vorm elektronisch
beschikbaar stellen.

INHOUD

08

Digitaal 'kiezersbedrog'

Met verkiezingen in Amerika maar ook elders staat de schijnwerper extra op ongewenste digitale inmenging en desinformatie richting kiezer. ECP organiseerde er een debat over.

12

IP'ers in publieke sferen

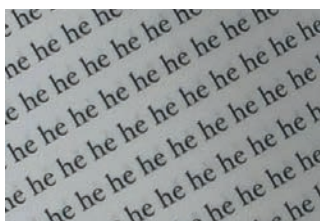
Informatieprofessionals drukken in toenemende een stempel op de manier waarop wij samenleven. Met alle gevolgen voor de publieke sfeer, waarschuwt Henriëtte Joosten.

14

SmartHumanityTV

Het bekende event *Smart Humanity* gaat dit jaar online; de hele dag informatietrends in de vorm van televisieprogramma's. 'Schakel' in op maandag 30 november.

RUBRIEKEN

04

Data in beeld
Bible The

07

IP Lingo
Brokkelbrein

17

Column
Leescapitulatie

26

Juridische Kwesties
Censuur van sociale media?

28

Buitenland
AI at the Library

18

Gekleurde algoritmes

Er is al langere tijd sprake van systematische vooringenomenheid van data en algoritmes en dit versterkt de genderongelijkheid, betoogt Maaïke Harbers. 'Er is actie nodig.'

20

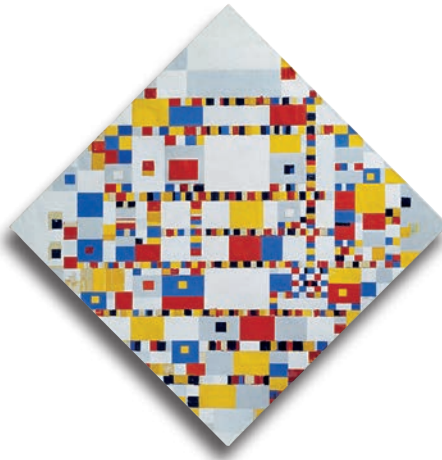
Taxonomie informatievaardigheid

Harrie van der Meer en Marijn Post hebben een taxonomie ontwikkeld waarmee digitaal leermateriaal beter kan worden gezocht en gevonden. Een reconstructie van het proces.

24

GLAM, Wiki en auteursrecht

Nederlandse GLAM-instellingen willen zich graag digitaal openstellen. Wat komt daarbij kijken? Deel 3 in een serie van zes: hoe het auteursrecht zowel nuttig als lastig kan zijn.

BILLIE

In de *Volkskrant* stond een lezersbrief: we moeten stoppen met de demonisering van het algoritme. Want er zijn ook algoritmes die je leven kunnen redden, en die je auto en ook jou – zonder papieren kaart – beter laten rijden. Helemaal waar. Maar helaas kan wit niet zonder zwart, goed niet zonder slecht. Er kleven hoe dan ook nadelen aan deze technische verworvenheid en die moeten we durven bespreken. Het gaat natuurlijk om balans, zoals bij zoveel in het leven. En zinnigheid. Technologie is prachtig als ze mens en samenleving ondersteunt. In het woordduo *Smart Humanity* is dit mooi samengepakt. Maar als het desinformerend en meningondermijnd wordt is alertheid geboden. Soms duwt ze ook 'offline' naar de achtergrond, zoals bij jongeren die steeds minder boeken lezen. Evengoed geen fijne ontwikkeling.

REDACTIONEEL | Cindy Lammers

Persoonlijk heb ik me verbaasd over het livestreamen van concerten. En dan vooral de reactie dat 'optredens best kunnen vanaf het scherm'. Billie Eilish, 18 jaar en politiek geëngageerd *as hell*, zette met een techniek die extended reality (ER) heet een online show neer als ware kunst. Maar de complete zintuigprikkeling, inclusief plasticbekerbiertje, werd node gemist. Nee, doe Billie maar 'gewoon' live. Maar wellicht kunnen we haar wel weer een boek laten lezen op een of andere social. Wie weet waar dat toe leidt. <

29

Gespot

Adidas' data-schoen

30

Gelezen

Studie- en leesvoer voor IP'ers

32

Verenigingen

Beroepsverenigingsnieuws

34

Lifehacking

Haal alles uit je klembord

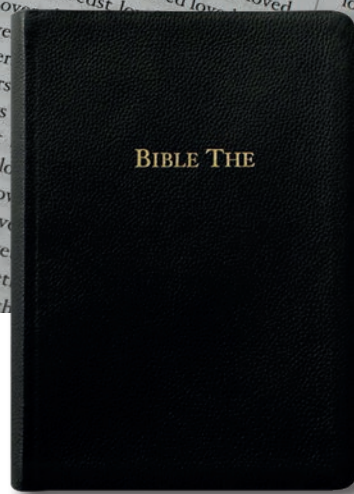
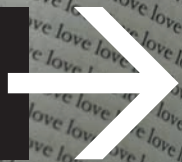
35

Favorieten

Suzan Folkerts

vervolg
van
pagina
4 - 5

VEEL LOVE EN WITTE MENSEN

Door alle woorden in de bijbel in alfabetische volgorde te zetten 'herschreven' Joseph Ernst en Jan van Bruggen van *sidelinecollective.com* de bijbel. Doel van *Bible The: insights halen uit 'het boek als dataset'*.

Een boek kan van alles met een mens doen, weten de initiatiefnemers: ontroeren, onderwijzen, ogen openen. 'Een boek kan de koers van de geschiedenis compleet wijzigen en een gehele beschaving vormgeven. Maar een boek is ook "gewoon" een verzameling van woorden, geplaatst volgens een literair algoritme dat door de auteur is bedacht. Een algoritme dat mensen een leven lang kunnen bestuderen op zoek naar antwoorden, inspiratie of kennis.'

De makers van *Bible The* zijn met dit algoritme aan de haal gegaan, door boeken te zien als datasets; 'Om te kijken of we er statistische informatie uit kunnen halen die insights opleveren die we op een andere manier wellicht niet kunnen vinden.' Het project onderstreept het belang dat mensen aan woorden hechten, en aan de volgorde van die woorden en hun bete-

In de bijbel is er geen sprake van 'sex' or 'intercourse', maar er zijn wel 17 'concubines', 9 'adulterers', 8 'harlots', 4 'sodomites', 3 gevallen van 'copulation', 3 gevallen van 'conception', 2 'whores' en 1 'prostitute'.

kenis. Het doet nadenken, zo is het idee, over de interpretatie van het geschreven woord op eenzelfde manier als een abstract schilderij dat over een bepaald thema doet.

Insights nader bekeken

Een van die insights is dat de bijbel een overwegend positieve toon heeft. Zo komt 'love' 308 keer voor en 'hate' 87, 'happy' 28 keer en 'sad' 11, 'right' 358 maal en 'wrong' slechts 26, en 'life' 451 keer maar nog steeds meer dan 'death' (371). Dit is door te trekken naar bijbelse zaken als 'heaven' (582) en 'hell' (54), en 'blessed' (302) en 'damned' (3). Verder zijn er twee keer zoveel 'givers' als 'takers'.

Daarnaast komt uit de data naar voren dat de bijbel door witte mensen wordt gedomineerd (verhouding 4:1), en door mannen: 'He' komt 10.404 keer voor, 'she' 982, en 'him' 6.659 keer en 'her' 1.994. Het gender-verschil is eveneens zichtbaar in 1.094 'sons' tegenover 252 'daughters', 548 'fathers' tegenover 8 'mothers', en het 7.830 keer gebruik van het woord 'lord' tegenover 4 keer 'lady'.

'Data liegen nooit'

Eind oktober bracht *sidelinecollective.com* een tweede boek uit dat op dezelfde manier alfabetisch is ontleed: *The Constitution of the United States of America*. Het omzetten van deze teksten in data leert ons een wijze les, aldus de makers van *America Constitution of of States the the United*: dat data nooit liegen. 'Dat kunnen ze niet; ze kunnen alleen worden geïnterpreteerd. Dat is het grote verschil tussen data en feiten: feiten kunnen in diskrediet worden gebracht of volledig terzijde worden geschoven, afhankelijk van je sociaal-politieke ideologie of argumenten. Data daarentegen werken voor beide kanten van de politieke kloof.'

Meer over deze projecten vind je op <https://sidelinecollective.com>.

BEELD EN GELUID SLAAT ICONISCH FRAGMENT EK 1988 OP IN DNA

In het kader van de wereldwijde Unesco Audiovisueel Erfgoeddag zette Beeld en Geluid vorige maand een nieuwe stap in audiovisuele archivering. In samenwerking met Twist Bioscience, een innovator in DNA-synthese, bewaart het instituut als eerste Europese archief een iconisch fragment in DNA. Het gaat om de feestelijke beelden van *NOS Sport* na de gewonnen EK-finale van 1988. Deze zijn voor de komende 10.000 jaar veilig opgeslagen in een capsule.

Digitale opslagtechnologie heeft geleid tot ongekende mogelijkheden voor toegang tot en analyse van audiovisuele collecties. Dit digitale archief heeft echter constante zorg nodig. DNA biedt een alternatief voor langdurige, passieve opslag van enorme hoeveelheden digitale informatie, weet Beeld en Geluid. DNA kan vijf bioscoopfilms opslaan op het volume van een korrel zout. Ook biedt het een extreem stabiele opslagmethode voor langer dan 10.000 jaar, en een nieuwe kopie maken gaat eenvoudig door een biologisch proces.

Rob Feenstra

Projectleider/consultant bij de Universitaire Bibliotheken Leiden; heeft als aandachtsgebieden bibliotheeksystemen en de digitale bibliotheek

Brokkelbrein

Al jaren worden we blootgesteld aan grote hoeveelheden informatie die als een eindeloze serie hagelschoten op ons wordt afgevuurd, en al jaren buitelen de deskundigen over elkaar heen om ons daartegen te waarschuwen. Ze geven ons tips om er beter mee om te gaan. Zet je smartphone eens een dag uit! Lees je mail maar twee keer per dag!

Dat er geen einde komt aan die waarschuwingen bewijst dat we ons er blijkbaar weinig van aantrekken. De Belgische neuropsychiater Theo Compernelle houdt zich al jaren bezig met deze problematiek. Onlangs lanceerde hij het begrip brokkelbrein. Net als veel nieuwe woorden allitereert het lekker en mede daardoor blijft het goed hangen. Dat is maar goed ook, want iemand met een brokkelbrein heeft grote moeite om zich te concentreren. Hij heeft zichzelf aangeleerd om in razend tempo van onderwerp naar onderwerp te gaan en nergens te lang bij stil te staan. Hij kan niet anders.

Het blad *Nouveau* besteedde op de website aandacht aan Compernelles brokkelbreinverhaal. Op het eerste scherm zag ik onder meer bewegende reclames voor bootcamps en spijkerbroeken, een oproep om me te abonneren op het blad en zes verwijzingen naar sociale media. Daartussen stond de titel van het artikel: 'Snel afgeleid? Pak je brokkelbrein aan!'. Het was geen grap.

Toen ik naar beneden scrollde werd het er niet beter op. De sociale buttons bleven met me meegaan, net als de bewegende spijkerbroeken die om onverklaarbare redenen werden omlijst met bliksemflitsen. We passeerden samen nog een paar advertenties en werden tenslotte gewezen op andere artikelen die ook interessant waren. Daarvan is 'Van wc naar persoonlijk wellnesscenter' me bijgebleven. En om het beeld voor u nog iets helderder te maken: het artikel zelf bevatte 358 woorden. Dat is niet veel meer dan deze *IP Lingo*.

Compernelle heeft met brokkelbrein iets moois bedacht, maar we kunnen wel zeggen dat zijn woord niet altijd in vruchtbare aarde valt.

<

BOEKEN DELEN toont collectie Anthon Beeke

S teeds meer informatie is te vinden op het internet, daarvoor doen meer mensen hun boekencollecties rigoureuus weg. Dat geldt ook voor bekende creatieve Nederlanders. Hoe kunnen we die persoonlijke boekencollecties, dit stuk cultuur, bewaren en delen? Lidewij Edelkoort, levenspartner van ontwerper Anthon Beeke, wil dat zijn verzameling en liefde voor boeken behouden blijft. Dus organiseert ze samen met Charlotte Grün de tentoonstelling BOEKEN DELEN in het Albert van Abbehuis voor art, science, technology and design in Eindhoven.

in themakamers laten onderdompelen. De rode erotische kافتen, de boeken in kartonnen doosjes, de groene illustraties van huis en tuin, en de witte dummies die nog wachten op een doel.

Beeke's boeken vertellen het verhaal over hem als jarenlange verzamelaar van boekwerken die hem inspireerden, ontspannen of vervoerden.

De boekencollectie blijft tot het einde van het jaar in Eindhoven om daarna langs openbare bibliotheken te trekken. Daar zal de collectie het startpunt zijn voor 'een inspirerend meerjarig programma,

waarbij de boekenkast van een bekend persoon langs verschillende bibliotheken, musea of culturele instellingen in Nederland reist'.

Langs bibliotheken

De bezoeker kan struinen door de speciaal ontworpen kasten en zich

Meer informatie: <https://www.albertvanabbehuis.com/>

<

Trump of Biden? Inmiddels weten we de uitslag, maar op het moment van het webinar *Digitale inmenging in verkiezingen. Probleem zonder oplossing?*, vorige maand, is het nog gissen. ‘We doen een *setting the scene* aan de hand van de presidentsverkiezingen in de VS in 2016’, legt moderator Dennis Broeders, universitair hoofddocent Veiligheid & Technologie aan de Universiteit Leiden, de opzet uit. ‘En we lopen vooruit op die van dit jaar.’ Niet erg, want het thema blijft actueel. En het is niet uitsluitend een Amerikaans verhaal. ‘Zie ook het Brexit-referendum in Groot-Brittannië waar Russische actoren het vuurtje goed hebben opgestookt.’ Dichter bij huis uitte minister van Binnenlandse Zaken Ollongren enkele dagen voor het webinar in

een brief aan de Tweede Kamer haar zorgen over digitale inmenging in de Tweede Kamerverkiezingen. Kortom, *Houston, we have a problem.*

Broeders heeft drie virtuele tafelgasten ter beschikking om het onderwerp aan de hand van enkele vragen eens goed te fileren: Carmen Gonsalves (hoofd Internationaal Cyberbeleid ministerie van Buitenlandse Zaken), Ronald Prins (lid kiesraad & onderzoeksraad voor Veiligheid, medeoprichter FOX-IT en sinds 1 oktober Hunt & Hackett) en Marietje Schaake (international policy director Stanford University & Cyber Peace Institute, voormalig lid Europees Parlement namens D66).

Hoe erg is dit probleem van digitale inmenging nu eigenlijk?

Gonsalves: ‘Het is een groot probleem, in

Carmen Gonsalves:

‘Terwijl we eerder nog heel terughoudend waren over regelgeving in het digitale domein, is er nu duidelijk de wens naar meer verplichting en transparantie’

onderdeel van een nog bredere problematiek die zich de laatste jaren steeds meer laat zien: dat actoren die ons niet welgezind zijn alle digitale middelen inzetten om onze maatschappij, democratie, veiligheid en economie op welke manier dan ook te ondermijnen. Dat gebeurt sluipenderwijs. Het een absolute *no go* en iets wat we internationaal moeten verwerpen.’

Prins: ‘Ik denk ook wel dat het een probleem is. Maar er hangt nog een vraag omheen. In onze polariserende omgeving is het veel belangrijker dat we het vertrouwen in de verkiezingen houden. Als mensen een haakje vinden om te twijfelen aan de verkiezingsuitslag is dat niet goed. Dat gebeurt bijvoorbeeld op afstand door Poetin – onrust creëren is zijn doel – maar ook door Trump zelf met zijn

Desinformatie en digitale inmenging in verkiezingen:

‘Absolute no go en iets wat we internationaal moeten verwerpen’

Digitale inmenging in verkiezingen, desinformatie; hoe groot is dit probleem voor de democratie?

En hoe kunnen we de techreuzen nu echt hun verantwoordelijkheid laten nemen? ECP, Platform voor de InformatieSamenleving verzorgde er samen met het NL IGF (Nederland Internet Governance Forum) een webinar over.

Cindy Lammers
Hoofdredacteur van IP

klachten over stemmen per post.’

Schaake: ‘De verdeeldheid in de VS heeft sinds 2016 ongekende vormen aangenomen. Ik denk zeker dat die buitenlandse inmenging daar het zaadje voor heeft geplant, en dat is alleen maar gaan groeien. Je ziet tevens de grens vervagen tussen wat duidelijk uit het buitenland komt en welke beïnvloeding, manipulatie en nepinformatie uit het land zelf afkomstig zijn. Het idee dat niks meer te vertrouwen is, dat mensen ook best kunnen voorstellen dat niks meer waar is, dat niemand en niks meer integer zijn, ook niet het verkiezingsproces, dat is in mijn optiek de grootste schade. En als het intern wordt aangewakkerd kun je zelfs voorstellen dat een buitenlandse inmenger zegt: ons werk is niet eens meer nodig, er is al zoveel verdeeld-

Ronald Prins:

‘Je kunt transparantie vragen aan de techreuzen, maar die algoritmes zijn de kern van wat zij hun intellectueel eigendom vinden’

heid en wantrouwen, vanaf nu holt het systeem zichzelf uit.’

Zijn bepaalde landen extra vatbaar voor digitale inmenging?

Schaake: ‘Wat we zien is dat hoe meer verbondenheid en gebruik van sociale media er is, hoe makkelijker deze methoden te gebruiken zijn om desinformatie snel te laten delen. Politieke reclame, memes... Ik denk, en dat werd laatst ook bevestigd door iemand uit de Amerikaanse inlichtingenhoek, dat sociale media kansen bieden voor inmenging en andere ondermijning, zeker in de VS met zijn tweepartijensysteem en sterk verbonden en veel online lezende burgers. Sociale media hebben leuke kanten maar er zitten ook nieuwe bedreigingen aan vast. Ik denk dat deze nog onvoldoende worden begrepen. Ze

kunnen moeilijk worden onderzocht. En mensen kunnen heel moeilijk precies begrijpen wat er allemaal op ze wordt afgevuurd. Daardoor zijn ze kwetsbaar, zijn wij als democratische samenleving allemaal heel kwetsbaar.’

Gonsalves: ‘Als het gaat om direct ingrijpen en sabotage van verkiezingssystemen, letterlijk het beïnvloeden van het uitbrengen of tellen van stemmen, dan zijn we in Nederland minder kwetsbaar. We doen meer analoog en op papier. In tegenstelling tot de VS waar veel meer digitaal gestemd wordt. In 2016 zijn daar ook hacks geweest in het systeem van de verkiezingsbureaus. Niet geslaagd, maar zeker geprobeerd. De impact van inmenging via georkestreerde desinformatiecampagnes hangt af van het specifieke land, de geopolitieke en maatschappelijke situatie. In het oostelijk deel van Europa bijvoorbeeld voelen ze zich kwetsbaar voor Rusland. In Nederland is dat veel minder; onze maatschappelijke weerbaarheid matcht meer met de dreiging, en onze mediawijsheid is toch relatief groot. Of dat uiteindelijk voldoende is om deze fenomenen buiten de deur te houden is een andere vraag.’

In hoeverre doen de westerse landen aan digitale inmenging? We hebben het vaak over Rusland, China, maar propaganda is natuurlijk zo oud als...

Schaake: ‘Een open samenleving waar een vrij debat is en waar verkiezingen vrij zijn, biedt een andere kans van manipulatie dan een samenleving waar de verkiezingsuitslag allang bepaald is, het vertrouwen laag is en interne propaganda aan de orde van de dag. Maar ik denk vooral ook dat we de hand in eigen boezem moeten steken. Hoe zijn we nou zo kwetsbaar geworden? Hoe kan het dat we een aantal van deze manipulaties en interventies niet goed hebben zien aankomen? En dat we ook niet helemaal hebben begrepen dat sociale media niet alleen maar leuke en makkelijke verbindingen zouden bieden, maar ook kansen om heel nare dingen mee te doen? Dus als democratische samenlevingen moeten we tevens zelf in de spiegel kijken en niet alleen de vinger wijzen naar wat er van buiten komt.’

Carmen Gonsalves:

‘Als je de drempel voor andere landen om zich te mengen wat hoger maakt, dat ze er niet zomaar mee weggomen, zou dat kunnen helpen’

Wat zijn de zwakheden in ons eigen systeem die we moeten adresseren – politiek, technologisch, maatschappelijk?

Schaake: ‘In Nederland hebben mensen relatief veel vertrouwen, relatief veel media en relatief veel keuzes in het politieke landschap en dat draagt allemaal bij aan een klimaat waarin ze medestanders kunnen vinden of hun mening gereflecteerd zien. Maar dit neemt niet weg dat je ook hier steeds meer polarisatie ziet – polarisatie zelfs die tot samenzwering aanslaat. Ik vond het geen fijn nieuws dat de NOS heeft besloten om het logo van hun busjes te halen. Je ziet dat journalisten maar ook politici worden aangevallen. Er is een opzwepende toon, deels op desinformatie gebaseerd, en je ziet acties gericht op het opruien van mensen waarbij informatie niet alleen op het internet blijft maar zich ook in de samenleving zelf manifesteert door de daden van mensen. Hier moet veel meer onderzoek naar komen.

‘Waar we tegenaanlopen is dat de platformen als Google, Facebook, Twitter en YouTube over het algemeen potdicht zitten als het gaat om onafhankelijk onderzoek. Dat het echt heel moeilijk is om te kijken hoe die data nou precies stromen, wat de echte effecten zijn in het gedrag van mensen van wat ze zien en lezen. Ik kan me heel goed voorstellen dat een aantal van die kaders in regels wordt vastgelegd. Want ze zijn er nu niet. We lopen nu heel erg achter de feiten aan, letterlijk omdat we geen toegang hebben tot informatie. Zo ligt er heel veel macht bij de techbedrijven. Die misschien wel winst maken ondanks dat de democratie erdoor wordt aangetast.’

Gonsalves: ‘In de EU realiseren we ons allemaal dat we in meer of mindere mate kwetsbaar zijn en dat we een heel stevig gesprek moeten aangaan met de private sector, met de social media platforms als schakel tussen burger en informatie en de bronnen waar die informatie vandaan komt. Terwijl we een aantal jaren geleden nog heel terughoudend waren, ook in Nederland, om maar iets te doen aan regelgeving in het digitale domein, is er nu duidelijk de wens naar meer verplichting,

Ronald Prins:

‘Als een geheime commissie gaat bepalen wat er nou wel of niet online mag, dan komen we met andere grondrechten in de knel’

Marietje Schaake:

‘Als een bericht in no time viraal gaat en even erna duidelijk wordt dat het niet waar is, is het effect al zo groot dat je de geest niet meer terugkrijgt in de fles’

verantwoordelijkheid en transparantie. In de EU zal dit hopelijk veranderen met de European Democracy Action Plan en nieuwe Digital Service Act.’

Prins: ‘Het fenomeen dat je ziet zou je grofweg in tweeën kunnen delen. Aan de ene kant allerlei advertenties en prachtige filmpjes waarvan je weet wie erachter zit en wie ervoor betaalt. Dat kun je met regelgeving goed doen. Daarnaast heb je de socialemediaomgeving, waar algoritmes bepalen wat wij zien en ervoor zorgen dat we zolang mogelijk online blijven op dezelfde pagina en dat er clickbait onder verschijnt. Je kunt transparantie vragen aan de techreuzen, maar die algoritmes zijn de kern van wat zij hun intellectueel eigendom vinden, hun bestaansrecht waarom ze überhaupt in de lucht kunnen zijn. Wat voor soort regelgeving zou je hierop als antwoord willen hebben? Mag dat alleen maar als het om leuke, gezellige dingetjes gaat, filmpjes van dansende katten? Ergens moet er een grens worden getrokken. En dat is heel moeilijk. Ik zou daar niet meteen een technische oplossing voor weten.’

Dan toch een oplossing vanuit de politiek, ten behoeve van een goede democratische omgeving waar argumenten uitgewisseld kunnen worden? Wat zijn dan de eerste twee dingen waar je aan denkt?

Schaake: ‘Ten eerste: meer transparantie. Niet alleen over politieke reclame maar ook microtargeting, dus de manier waarop data die over jou verzameld zijn weer worden gebruikt om je berichten te voeren. Ten tweede: frictie aanbrengen in de manier waarop en snelheid waarmee informatie gedeeld kan worden. De zogenaamde *virality* – in tijden van corona een interessante analogie – van berichten die sterke emoties oproepen en binnen 3 minuten 300 miljoen mensen kunnen bereiken, als een virus dat heel snel door het systeem ettert. Je ziet nu veel interessante voorstellen om hier een rem op te zetten. Dat zou dan natuurlijk niet gelden voor leuke kattenfilmpjes, maar wel voor terreuraanslagen, suicides, overvallen, marteling, ongefundeerde claims, oproepen tot ellendige dingen,

Marietje Schaake:

‘Je ziet acties gericht op het opruien van mensen waarbij informatie zich ook in de samenleving zelf manifesteert door de daden van mensen’

en dat kan ook een politiek karakter hebben. Als een bericht *in no time* viral gaat en even erna duidelijk wordt dat het niet waar is, is het effect al zo groot dat je de geest niet meer terugkrijgt in de fles.

‘Ik vind het moment aangebroken dat de techbedrijven meer verantwoordelijkheid nemen voor de manier waarop ze informatie rangschikken en het mogelijk maken om informatie te delen. Dat daar nu eens door een democratische lens naar gekeken wordt. Vanuit dat oogpunt kun je ook zeggen: er hoeft geen absolute transparantie te zijn over hoe de algoritmes werken, maar experts moeten er wel naar kunnen kijken in het algemeen belang. Dat is niet alleen noodzakelijk, maar ook dringend aan het worden.’

Prins: ‘Dat klinkt wel heel erg als een staatscommissie die gaat bepalen wat ik mag zien op Facebook... Ik snap je extremen, daar hebben de techreuzen ook hun verantwoordelijkheid te nemen. Maar de moeilijkheid zit hem in het middengebied. En zeker als er een geheime commissie is die naar dingetjes mag kijken en die gaat bepalen wat er nou wel of niet online mag worden uitgezonden of hoe snel verspreid, dan komen we met andere grondrechten in de knel.’

Schaake: ‘Het is nu al geheim, we weten gewoon niet hoe Facebook of Twitter hun beslissingen nemen. Ik zou zeggen: je moet dat langs democratische lijnen leggen. Dit betekent meteen ook dat het helemaal niet geheim kan zijn. Maar je kunt wel zeggen: er is een mandaat van een toezichthouder.’

Hoe je het ook aanpakt: je raakt aan de vrijheid van meningsuiting in een bepaalde vorm.

Gonsalves: ‘Over het algemeen hebben alle Europese landen een duidelijke gemene deler in hun aanpak: desinformatie aanpakken ja, maar vrijheid van meningsuiting daar slachtoffer van laten worden, nee. Het blijft een belangrijke balans om te handhaven, en daarover moeten we de discussie blijven voeren en de bewustwording blijven bevorderen. Ook kunnen we kijken naar manieren om de kosten van slecht gedrag te verhogen. Als je de drempel

Hack and leak en online trolling

Hoe zat het ook alweer met de Amerikaanse verkiezingen in 2016? Broeders zet het kort op een rij: ‘Is er digitale inmenging geweest? De NSA, CIA en FBI waren er in 2017 helder over: ja, van Rusland. Wat deden zij? Twee dingen: *hack and leak operations*, waarbij de organisatie van de Democratische partij werd gehackt en die informatie via WikiLeaks naar buiten werd gebracht. Later kwam daar ook *forge* bij (hack, forge and leak): tussen de echte informatie fake dingen stoppen die nog wat erger zijn. De tweede tactiek was *online trolling*: Russische actoren die zich op sociale media voordeden als Amerikanen om zo het vuurtje in de VS op te stoken.’

voor andere landen om zich te mengen wat hoger maakt, dat ze er niet zomaar mee weggomen, zou dat kunnen helpen. Met EU’s Cyber Sanction Regime proberen we dat ook, bijvoorbeeld door een land bij overtreding een inreisverbod of bevroeringsmaatregel op te leggen.’

Je kunt het webinar terugkijken op: <https://live.dutchwebinar.com/ecpdeelnemersspecial>. <

Impact van je werk op mens

Informatie

in publieke sferen

IP'ers pakken niet alleen maatschappelijke problemen aan, met hun werk bepalen ze in toenemende mate hoe we kunnen én moeten samenleven. Steeds vaker is dit verweven met politieke vraagstukken. Maar door de manieren waarop we technologie inzetten staat de publieke sfeer steeds meer onder druk. En is er minder ruimte om samen en op voet van gelijkheid te spreken over de inzet ervan. Tijd voor een andere aanpak.

worden. Is een corona-app vooral een hulpmiddel voor de overheid om de corona-crisis te bezweren of is het een tool die burgers in staat stelt om beter voor zichzelf en elkaar te zorgen? Via hun werk geven informatieprofessionals antwoord op deze vragen en bepalen ze in toenemende mate hoe onze samenleving eruitziet.

Technologie en mens

Technologie en mens raken steeds meer met elkaar verweven; ze beïnvloeden elkaar over en weer. Je kunt het vergelijken met de aanwezigheid van het coronavirus: alleen al het bestaan van het virus maakt dat we elkaar plotsklaps – of we willen of niet – opvatten als potentiële besmettingsbronnen. Hetzelfde gebeurt met technologie. De aanwezigheid van camera's maakt dat je je anders gaat gedragen, of ze nu aanstaan of niet. Het ontstaan van steeds slimmere (zwermen van) robots maakt dat we nadenken over hoe we met robots (willen) samenleven; in de Europese Unie is volop discussie over de toekenning van een eigen juridische status aan robots. Het gebruik van algoritmes in het verzekeringswezen maakt dat we heel anders zijn gaan denken over solidariteit. Onder invloed van technologie verandert de wijze waarop we over onszelf en de wereld nadenken, hoe we met elkaar omgaan en wat we belangrijk vinden.

Henriëtta Joosten

Associate lector Financial Ethics aan de Hogeschool van Arnhem en Nijmegen, bedrijfskundige, filosoof en auteur

Wiens veiligheid gaat voor: die van buitenspelende kinderen of van de inzittenden van een zelfrijdende auto? Wie staat er op de lijst van potentiële fraudeurs? Welke informatie krijgen we te zien via zoekmachines? In hoeverre kunnen zogenaamde laaggeletterde medeburgers hun weg vinden in onze samenleving? – uit onderzoek van Bommelje en Keur (2013) blijkt dat zo'n kwart (!) van de burgers niet digitaal vaardig zal én kan

en samenleving

professionals

Dit artikel komt uit het *Smart Humanity*-boek van de KNVI, dat op 30 november tijdens het online event SmartHumanityTV zal worden gepresenteerd.

Publieke verantwoordelijkheid

De brede impact van het werk van informatieprofessionals op de samenleving gaat hand in hand met een zekere publieke verantwoordelijkheid. En dat is niet omdat ethici, politici, belangengroepen of andere partijen dat van buitenaf aan IP'ers opleggen. Het is inherent aan hun werk; ze zijn diepgaand betrokken bij de vormgeving van de samenleving. Deze morele verantwoordelijkheid wordt meer en meer onderkend. Niet voor niets is *Smart Humanity* al een aantal jaren een belangrijk thema binnen beroepsvereniging KNVI.

En zelfs als je de behartiging van private, economische belangen – binnen de grenzen van de wet – ziet als de enige echte opdracht van bedrijven, dan nog kunnen bedrijven maar beter deze impact erkennen en er verantwoordelijk mee omgaan. Wanneer je de ogen sluit voor de maatschappelijke impact van je bedrijfsactiviteiten bemoeilijkt dat op den duur de eigen activiteiten, zo schreef de eerste hoogleraar bedrijfsethiek in Europa, Henk van Luijk (1993), al in het vorig millennium.

Publiek gesprek stimuleren

Vaak wordt aan deze publieke verantwoordelijkheid invulling gegeven door het algemeen belang te dienen; vanuit je expertise draag je bij aan de realisering van 'het goede' voor de samen-

'De brede impact van het werk van informatieprofessionals op de samenleving gaat hand in hand met een zekere publieke verantwoordelijkheid'

leving. Informatieprofessionals creëren technologische hoogstandjes om de klimaatcrisis, het personeelstekort in de zorg of leerachterstanden van scholieren op te lossen, of dragen als besliser of beheerder bij aan belangrijke informatievraagstukken. Maar hoe goed ieders bedoelingen ook zijn, het is niet aan IP'ers om op eigen houtje te besluiten wat voor de samenleving wenselijk is. Het zijn vraagstukken die iedereen aangaan; ze horen thuis in de publieke sfeer.

Informatieprofessionals kunnen deze publieke verantwoordelijkheid (vooral) invulling geven door het publieke gesprek te stimuleren over de vraag wat voor wereld we aan het maken zijn. Hier gaat het dus niet om de behartiging van publieke belangen. Het gaat erom het *publieke gesprek* over publieke belangen te stimuleren. *De wereld die we met ICT aan het vormgeven zijn, is dat ook de wereld waarin we willen samenleven?*

Inbreng van burgers

De laatste jaren is er in dit kader steeds meer aandacht voor de inbreng van burgers bij het bij het ontwerpen van technologie. Zo waren er tijdens *Smart Humanity 2019* meerdere sessies georganiseerd rondom de vraag hoe je burgers en vertegenwoordigers van verschillende groepen betrokkenen mee kunt nemen in de besluitvorming. Dat

is een goede ontwikkeling. Ook gebruiken techbedrijven steeds vaker methoden om de ethische risico's van nieuwe technologieën, producten en systemen in kaart te brengen en te evalueren – vaak wordt dit aangeduid met de term *'ethical foresight analysis'* (Floridi en Strait, 2020).

Maar in het kader van het stimuleren van de publieke sfeer gaan deze ontwikkelingen niet ver genoeg. De vraag is hoe we mede met technologie een *vrije* samenleving kunnen vormgeven: een samenleving waar burgers steeds weer – en niet slechts in het voortraject of op uitnodiging van een techbedrijf – het ontwerp van de samenleving ter discussie kunnen stellen en waar ze steeds weer met eigen antwoorden op het publieke toneel kunnen verschijnen.

Persoonlijke versus gedeelde wereld

Robotisering, nanotechnologie, medische informatiekunde, hyperautomatisering en digital twins zijn maar een paar voorbeelden van technologische trends die nu al medebepalen hoe onze samenleving eruit ziet. De grenzen tussen het fysieke, digitale en biologische levensdomein vervagen in rap tempo. Over twintig jaar ziet onze samenleving er heel anders uit. Het belang van de publieke sfeer neemt alleen maar toe. Maar terwijl de impact van technologie onverminderd toeneemt, ne-

Informatietrends tijdens SmartHumanityTV: **van fake news tot data in coronatijden**

De KNVI gaat televisie maken.

Op maandag 30 november verzorgt de beroepsvereniging de hele dag SmartHumanityTV.

Van 9:30 tot 23:00 uur een eigen versie van bekende tv-programma's, live gestreamd via diverse socialemediakanalen. Reportages, talkshows, nieuwsbulletins, interviews en documentaires die dieper ingaan op de rol van informatie en digitalisering in de hedendaagse samenleving.

men de voorwaarden voor het publieke gesprek door de wijze waarop we diezelfde technologie inzetten af. Door de manier waarop we technologie inzetten wordt het publieke gesprek steeds lastiger. Zo raken we steeds meer gewend aan een wereld die is aangepast aan onze persoonlijke voorkeuren en geschiedenis.

Als het gaat om de mogelijkheid van gepersonaliseerde kankermedicatie is deze ontwikkeling fantastisch. Maar een eenzijdige nadruk op dat persoonlijke maakt dat we langzaam maar

zeker de gedeelde wereld uit het oog verliezen – de wereld die we met z'n allen delen. En die staat juist centraal in de publieke sfeer. Ook verleiden online omgevingen ons naar sferen waar gelijkgestemdheid heerst. Gezamenlijk spreken over hoe we willen samenleven vergt nu juist het vermogen om naar elkaar te luisteren, ook als de ander er heel andere waarden op nahoudt. Rotsvast vertrouwen in de mogelijkheden van technologie – denk aan nudging – is ook niet bevorderlijk. Voor je het weet zijn complexe,

'Rotsvast vertrouwen in de mogelijkheden van technologie – denk aan nudging – is niet bevorderlijk'

sociale vraagstukken gereduceerd tot technologische vraagstukken die we graag overlaten aan experts. Inbreng van burgers is dan niet nodig; sterker nog, die is ongewenst. Dat de techbedrijven steeds groter en machtiger worden is ook niet goed voor de publieke sfeer. De publieke sfeer, van oudsher de vrijhaven voor democratisch overleg, staat begin eenentwintigste eeuw onder druk.

**Handelingsperspectief 1:
zelf op het publieke toneel spreken**

De dag start met **Goedemorgen KNVI**, waarin de voorzitters SmartHumanityTV aftrappen. Daarna zal het centrale presentator duo Marjo Bakker (NIOD) en Eric Kokke (GO opleidingen) de kijker door de dag loodsen. Via KNVI-versies van welbekende programma's als **Koffietijd**, **Bureau Buitenland**, **EenVandaag**, **De Wondere Wereld van Christ Titulaer**, **2DOC**, **Zomergasten** en **RTL Late Night** zullen er nieuwe inzichten, afwijkende meningen, inkijkjes bij organisaties in binnen- en buitenland, inspirerende betogen en pittige discussies worden gepresenteerd.

Thema's die aan de orde komen zijn onder andere fake news, de rol van data in tijden van corona, duurzame toegankelijkheid van informatie, digitale dienstverlening, ontwikkelingen bij collega's in het buitenland en privacy/security. En ook een spelshow mag niet ontbreken, daarom de live online **InfoBattle!**

Victorines 2020

Tijdens een van de middagshows is er aandacht voor de subsidiemogelijkheden die bestaan voor innovatieve projecten in de informatiedienstverlening. Zo zullen onder meer vertegenwoordigers van het Victorine van Schaickfonds en Stichting GO Fonds praten over wat zij doen om innovaties in het vakgebied te bevorderen. In hetzelfde programma worden eveneens de winnaars van de Victorines

'Martijn Aslander zal via beeldfragmenten zijn eigen visie geven op (toegang tot) informatie en digitale fitheid'

2020, oftewel de 'Oscars voor het Nederlandse bibliotheek- en informatievak', bekendgemaakt; prijzen die zijn bedoeld om publicaties en vernieuwing in de informatiesector te stimuleren. Omdat de organisatie zo actueel mogelijk wil zijn is nog niet elke gast bekend, maar 'we kunnen wel al een tipje van de sluier oplichten', aldus KNVI. De 'informatiegast' is Martijn Aslander, die via beeldfragmenten zijn eigen visie geeft op (toegang tot) informatie en digitale fitheid. De avond sluit af met een **late night talkshow** onder de deskundige leiding van Frits Bussemaker (Rijks Innovatie Community (RIC), Institute for Accountability in the Digital Age (I4ADA)).

Programma's terugkijken

Gedurende de dag is er ook aandacht voor de producten en diensten van de KNVI, zoals de vakbladen (waaronder *IP*), boeken, competentiemetingen en podcast. 'Natuurlijk weten wij dat lineair tv-kijken niet meer van deze tijd is', zegt de organisatie. 'Daarom kun je alle programma's later nog een keer terugkijken. Dus mocht je een item hebben gemist, dan is dat geen enkel probleem. Maar het is natuurlijk veel leuker om er live bij te zijn. "Schakel" daarom op 30 november in op SmartHumanityTV.'

Knvi.nl
Informatieprofessional.nl

<

Technologische ontwikkelingen kunnen we niet tegenhouden, maar we zijn er ook weer niet met huid en haar aan overgeleverd. We kunnen invloed uitoefenen op hoe we onze samenleving vormgeven en we kunnen steeds weer ruimte maken voor publieke reflectie op de vraag wat voor wereld we met de inzet van technologie aan het creëren zijn. Zo hebben informatieprofessionals, beslissers en beleidsmakers de mogelijkheid om zelf deel te nemen aan het publieke gesprek. In plaats van mee te gaan in de waan van de dag,

'Een eenzijdige nadruk op het persoonlijke maakt dat we langzaam maar zeker de gedeelde wereld uit het oog verliezen'

spreek je je uit en geef je zo het publieke gesprek een impuls. Voor even zet je niet het eigen belang of het belang van je achterban voorop, maar het gemeenschappelijke belang. Je kunt dit als individu doen. Maar je kunt dit ook in groter verband organiseren.

Een behulpzame methodiek is de publieke dialoog. Deze methode is aan de hand van vijf praktijkcases uit de intensieve veehouderij in Noord-Brabant uitgewerkt (Boers, Brunt, Evers & Van der Werff, 2016). De auteurs beschrijven wat er speelt wanneer on-

dernemers, natuurorganisaties, burgers en overheden in gesprek gaan over publieke onderwerpen als gezondheid, natuur en milieu. Deze methode is ook passend wanneer de gesprekken zich richten op de inrichting van de samenleving middels technologie.

Handelingsperspectief 2: ontwerpen voor de publieke sfeer

Een tweede vlak waarop informatieprofessionals kunnen bijdragen aan de vergroting van de publieke sfeer ligt dicht bij hun expertise: ontwerpen,

maar dan met het oog op de publieke sfeer. Nu is de publieke sfeer zelf geen artefact. Het is niet 'iets' dat je eenmalig creëert en er dan voor langere tijd is. Het is eerder een kwaliteit van menselijke interactie. Deze sfeer of verschijningsruimte komt tot stand op het moment dat mensen publiekelijk spreken en handelen. Wanneer ze weer uiteengaan bestaat deze sfeer van de vrijheid niet meer. Wanneer je ontwerpt voor de publieke sfeer breng je ordeningen tot stand die de publieke sfeer stimuleren.

Een voorbeeld van zo'n ontwerpprincipe is 'data in coöperatieve handen'. Bij veel apps en platforms zijn de gegevens in handen van de aanbieders. Dat is ook het geval bij de populaire en gratis te gebruiken online buurtmarktplaats Nextdoor. Deze commerciële startup uit Silicon Valley verdient grof geld aan data over buurtbewoners (Van Dijk, Poell & De Waal, 2016, p. 135). In de gemeente Helmond willen ze het anders aanpakken. In een nog te bouwen, slimme wijk is het plan om de bewoners te laten profiteren van hun data. Het geld dat wordt verdiend aan data gaat naar degene die de data produceert en beschikbaar stelt (Van Wijnen, 2019). Maar wat nu als je in Helmond het ontwerpprincipe 'data in coöperatieve handen' toepast. De wijk als geheel beheert dan de gegevens. Wijkbewoners bepalen samen wat ze met de gegevens (en het geld dat ze ermee kunnen verdienen) doen. Door de wijk anders in te richten nodig je uit tot een gesprek over gedeelde belangen in plaats van die van jezelf.

Om dit te realiseren heb je overigens een heel andere technische infrastructuur nodig dan vaak wordt gebruikt. Er zijn meer ontwerpprincipes denkbaar: 'ruim actief op', 'incorporeer private én publieke waarden in het ontwerp' of 'nodig uit tot verkenning van meerdere perspectieven op de wereld'. In *De publieke sfeer in de 21e eeuw*:

'Het is niet aan IP'ers om op eigen houtje te besluiten wat voor de samenleving wenselijk is. Het zijn vraagstukken die iedereen aangaan'

Hannah Arendt als gids voor professionals zijn meer 'publieke sfeer'-stimulerende ontwerpprincipes beschreven en geïllustreerd met voorbeelden (Joosten, 2019).

Samenwerkingsverbanden

Ontwerpen voor de publieke sfeer betekent vooral de wereld zo inrichten dat het publieke gesprek over de gemeenschappelijke wereld wordt gestimuleerd. Hoogleraar filosofie van mens en techniek, Peter-Paul Verbeek, spreekt in dit kader over een nieuwe invulling van politiek en democratie (Verbeek, 2019). Dat is een grote, publieke opdracht. Als individuele besliser, ontwerper, bouwer of beheerder heb je als informatieprofessional invloed, maar samen sta je sterker. De ontwikkeling van (tijdelijke) samenwerkingsverbanden ligt voor de hand. Maar het is ook een nieuwe opdracht. Met een 'publieke sfeer'-bril naar het werk van informatieprofessionals kijken is geen vanzelfsprekend perspectief. Scholing is nodig. Uitbreiding van curricula van zowel ICT-opleidingen (met meer aandacht voor de publieke sfeer) en bestuurlijke opleidingen (met meer aandacht voor de impact van ICT) is een mooi begin. Daarnaast kun je denken aan een aanvulling van competentieframeworks met de waarde 'publieke sfeer centraal' of de ontwikkeling van een 'Pro publieke sfeer'-manifest voor (en van) informatieprofes-

BRONNEN

- > Boers, E., Brunt, D., Evers, S. & Van der Werff, S. (Red.) (2016). *Publieke bezinning. Socratische dialogen over maatschappelijke vraagstukken*. Leusden: ISVV Uitgevers.
- > Bommeljé, Y. & Keur, P.-A. (2013). *De burger kan het niet alleen. Digitale dienstverlening die past bij digitale vaardigheden van burgers*. Den Haag: Sdu Uitgevers.
- > Joosten, H. (2019). *De publieke sfeer in de 21e eeuw. Hannah Arendt als gids voor professionals*. Leusden: ISVV Uitgevers.
- > Floridi, L. & Strati, A. (2020). Ethical Foresight Analysis: What is it and why it is needed? In *Mind and Machines*, 30, pp. 77-97.
- > Luijk, H. van (1993). *Om redelijk gewin. Defensies in bedrijfsethiek*. Amsterdam: Boom.
- > Van Dijk, J., Poell, T. & De Waal, M. (2016). *De Platformsamenleving: Strijd om publieke waarden in een online wereld*. Amsterdam: Amsterdam University Press.
- > Van Wijnen, J. F. (2019, 16 maart). Gratis wonen. Als je mee laat kijken in je bed. *Het Financieele Dagblad*, pp. 2-5.
- > Verbeek, P.P. (2019). Ontwerpen voor de Publieke Ruimte. Voorwoord bij Henriëtta Joosten, *De publieke sfeer in de 21e eeuw*. Leusden: ISVV Uitgevers, pp. 7-9.

sionals. Een beroepsorganisatie als de KNVI is een mooi platform om deze zaken te agenderen en initiëren. En dat is in deze tijd van turbulente technologische ontwikkelingen hard nodig: een vrije samenleving ontstaat immers niet vanzelf en blijft niet vanzelf voortbestaan. <

- > Technologie maakt bepaalde manieren van samenleven onmogelijk en legt andere manieren juist op.
- > In een vrije samenleving kan iedereen zich bemoeien met de inrichting van de samenleving, maar door de wijze waarop we technologie inzetten wordt het publieke gesprek steeds lastiger.
- > Het is hoog tijd dat informatieprofessionals hun ervaring en expertise inzetten ter stimulering van de publieke sfeer.

Lees- capitulatie

‘Lezen hoort in Nederland bij Cultuur. Niet bij Onderwijs. Dus na Prinsjesdag kwam er een Bibliotheekconvenant met een miljoentje extra’

Frank

Huysmans

Bijzonder hoogleraar bibliotheekwetenschap aan de UvA en zelfstandig onderzoeker en adviseur bij WareKennis

Dit wordt een ambitieus verhaal. Ik ga inzetten op intensivering van het humoristische gehalte van mijn columns. Onderzoek heeft namelijk uitgewezen dat er de afgelopen jaren minder om is gelachen. Het aantal keren glimlachen, gewoon lachen, proesten en schaterlachen is nauwkeurig geturfd en blijkt te zijn gedaald. Vooral onder laagopgeleiden, maar vlak ook de middelbaar opgeleiden niet uit.

Hoe dat komt? Geen idee. Echt niet. Maar goed nieuws: ik was er al mee begonnen, met het opvoeren van het kietelen der lachspieren. Er lag al

een plan van aanpak. Dus het is gewoon een kwestie van dat plan uitvoeren en inzetten op intensiveren. Schouders eronder en doorpakken.

De intentie is er, reken mij er vooral op af.

Inmiddels ben ik al over een kwart van mijn

aantal woorden. Heeft u al moeten lachen? Ja?

En heeft u al meer moeten lachen dan om mijn

vorige column? Niet? Ach, we snappen allemaal

dat het even duurt voor het duurzaam inzetten

op intensivering van de humor effect sorteert.

Dus dat u meetbaar langer gaat lachen. Of vaker.

Of harder. Whatever. Hoofdzak: meer lachen!

De uitdaging waar ik voor sta is in wezen

dezelfde als voor de leesbevordering. Weet u

nog? Krap een jaar geleden werd bekend dat de

schooljeugd steeds slechter gaat lezen. Ja duh.

Ze hebben hun mobiel en hun Discord-server

en hun Fortnite en hun Twitch en hun Tiktok.

Natuurlijk vinden ze er geen hol aan, lezen. Maar

met een coole kill of zo'n geinig filmpje, weet je

wel, dat zo'n meisje in haar ondergoed staat en

een hupje maakt en dan ineens een nieuwe jurk aan heeft, skills hoor, daar

niet van, maar daar heb je geen ruk aan als er een deurwaardersexploot

voor je neus wappert. Dus moffo en lezen, retards.

Probleem is dat er in de school geen leesboek te vinden is. Moet je voor

naar de bieb. Als die er nog is, is er een lieve vrijwilliger die je welkom heet

maar niemand die je kan helpen om een leuk boek te vinden. Kort voor

Prinsjesdag schreef de minister van Cultuur dat er 60 miljoen per jaar bij

moet om in elke gemeente een bibliotheek te krijgen. En 90 miljoen voor

een schoolbibliotheek in iedere school. Maar ze is van Cultuur en heeft

maar 1 miljard voor de hele Cultuur.

Haar collega van Onderwijs, die heeft een dikke 25 miljard per jaar voor

het basis-, voortgezet en beroepsonderwijs. Vijfentwintig, dan een komma,

en wat er achter die komma staat is al bijna genoeg voor een bieb in elk

dorp en elke school. Maar lezen hoort in Nederland bij Cultuur. Niet bij

Onderwijs. Dus na Prinsjesdag kwam er een Bibliotheekconvenant met een

miljoentje extra. En een Leesoffensief waarin wordt gestreefd naar meer

samenwerking tussen Cultuur en Onderwijs. Ik kwam niet meer bij.

Maaïke Harbers

Lector Artificial Intelligence
& Society aan de
Hogeschool Rotterdam

Gezichtsherkenningsoftware werkt vaak beter bij mannen dan bij vrouwen. Vacaturewebsites bevelen goed betaalde banen vaker aan bij mannen dan bij vrouwen. Algoritmes die sollicitatiebrieven beoordelen, selecteren soms alleen maar brieven van mannelijke sollicitanten. Wat is hier aan de hand: hoe komt het dat deze algoritmes seksistisch zijn?

'Algoritmes versterken gender

In de afgelopen jaren is de inzet van algoritmes sterk gegroeid. Hierbij gaat het vaak om zelflerende algoritmes, gebaseerd op technieken uit kunstmatige intelligentie. Deze algoritmes worden getraind met data en leren zo om bestaande patronen in die data te herkennen en te herhalen. Een van de oorzaken van benadeling van vrouwen door algoritmes is dat mannen veel sterker vertegenwoordigd zijn in data dan vrouwen.

Vrouwen systematisch genegeerd

In haar boek *Invisible women* beschrijft Caroline Criado-Perez de *gender data gap*: het fenomeen dat een groot deel van de data in de wereld is gebaseerd op het lichaam en het levenspatroon van de gemiddelde man. Met een schat aan voorbeelden laat zij zien dat door een gebrek aan data over vrouwenlichamen en vrouwenlevens, de helft van de bevolking systematisch wordt genegeerd.

Zo wordt de veiligheid van auto's getest met crashdummy's met het gewicht en de afmetingen van een gemiddeld mannenlichaam, waardoor auto's dus minder veilig zijn voor vrouwen. Veel medische kennis is gebaseerd op onderzoek naar mannenlichamen, terwijl mannen- en vrouwenlichamen niet altijd gebaat zijn bij dezelfde behandeling. Ook over het werk dat veel vrouwen doen zijn minder data beschikbaar dan over werk dat veel mannen doen. Er is bijvoorbeeld ooit voor gekozen om onbetaald werk niet op te nemen in de berekening van het bruto nationaal product, waardoor huishoudelijk werk en zorg voor kinderen en ouderen – werk dat voornamelijk door vrouwen wordt gedaan – veelal onzichtbaar blijft.

Vooringenomenheid

In beschikbare data is dus sprake van vooringenomenheid (bias) ten opzichte van gender. Een algoritme trainen

'Een groot deel van de data in de wereld is gebaseerd op het lichaam en het levenspatroon van de gemiddelde man'

met vooringenomen data resulteert in uitkomsten met dezelfde vooringenomenheid, soms zelfs in versterkte vorm. Veel spraak- en gezichtsherkenningsoftware werkt bijvoorbeeld beter bij mannen dan bij vrouwen, omdat mannenstemmen en -gezichten sterker vertegenwoordigd waren in de data waarmee de algoritmes zijn getraind. De vooringenomenheid van gezichtsherkenningsoftware geldt al helemaal voor vrouwen van kleur: witte mannen worden door state of the art algoritmes voor nagenoeg 100 procent correct herkend, bij vrouwen van kleur ligt dat percentage een stuk lager, soms zelfs maar op 65 procent. Een ander voorbeeld is een algoritme van Amazon dat bij het filteren van sollicitaties alleen maar cv's van mannen aanbeval. Het algoritme was getraind met data uit het verleden, en mannen hadden tot dan toe vaker carrière gemaakt binnen het bedrijf dan vrouwen. Hiermee wordt een bestaande vooringenomenheid in de

Foto: Darrell Miller (Flickr Creative Commons)

ongelijkheid

data (er werken meer mannen bij het bedrijf) niet alleen herhaald, maar ook nog eens versterkt (er komen alleen maar nieuwe mannen bij). In nieuwe werknemersdata van het bedrijf zullen mannen vervolgens nog sterker vertegenwoordigd zijn dan voorheen. Zonder expliciet ingrijpen door mensen is het niet mogelijk om uit zo'n zichzelf versterkende *feedback loop* te komen. Amazon heeft het algoritme overigens direct buiten werking gesteld toen duidelijk werd dat vrouwen hierdoor werden benadeeld.

Witte, hoogopgeleide mannen

Het tegengaan van discriminatie door algoritmes vereist bewustzijn over de omvang en de impact van het probleem en de wil en de kennis om er iets aan te doen. Dit bewustzijn is niet of slechts ten dele aanwezig bij veel mensen die werken in de techindustrie. Veel banen bij techbedrijven worden vervuld door een homogene groep mensen, grotendeels bestaand

'Een algoritme trainen met vooringenomen data resulteert in uitkomsten met dezelfde vooringenomenheid, soms zelfs in versterkte vorm'

uit witte, hoogopgeleide mannen. In grote techbedrijven vervullen vrouwen slechts 20 tot 23 procent van de technische banen. Ontwerpers en ontwikkelaars nemen zichzelf vaak als uitgangspunt bij het ontwikkelen van nieuwe technologie. Doordat veel techwerkers persoonlijk minder vaak de nadelige gevolgen van de *gender data gap* ondervinden, onderschatten zij vaker het probleem ervan en zien ze gendergerelateerde kwesties vaker over het hoofd. Uit onderzoek blijkt bijvoorbeeld dat vrouwen op Twitter stelselmatig meer te maken krijgen met intimidatie, dreigementen en discriminatie dan mannen, al helemaal als zij lesbisch, transseksueel of zwart zijn. Voor vrouwen werkzaam in de journalistiek of politiek is het vaak geen optie om niet actief te zijn op Twitter. Toch is het platform, waar voornamelijk mannelijke techwerkers werken, vooralsnog niet ingegaan op verzoeken om inhoudsmoderatie toe te passen.

Passen in bedrijfscultuur

Een argument dat techbedrijven vaak geven voor de ongelijke man-vrouwverdeling in hun bedrijf is dat ze geen geschikte vrouwen kunnen vinden. Er zijn inderdaad meer mannen dan vrouwen met een technische opleiding, maar dat verklaart niet volledig de ondervertegenwoordiging van vrouwen. Uit onderzoek blijkt dat de cultuur bij veel techbedrijven vrouwonvriendelijk is.

Sara Wachter-Boettcher beschrijft in haar boek *Technically wrong* meerdere gevallen waarbij vrouwen met uitstekende technische kwaliteiten zijn afgewezen 'omdat ze niet in de bedrijfscultuur passen'. Zo geeft ze het voorbeeld van een vrouw die is afgewezen met de reden dat ze niet past binnen het bedrijf omdat ze niet van bierdrinken en pingpong houdt.

Er is actie nodig

Om de systematische vooringenomenheid van data en algoritmes te veranderen is actie nodig op meerdere vlakken.

- > Kennishiaten moeten worden gevuld door meer data te verzamelen over de lichamen en leefpatronen van vrouwen.
- > Er moet bij het ontwikkelen van algoritmes rekening worden gehouden met het feit dat historische data vooringenomen zijn en dat, om deze patronen te doorbreken, correcties moeten worden toegepast.
- > De techcultuur moet toegankelijker worden gemaakt voor vrouwen en (andere) minderheidsgroepen, zodat technologie wordt ontwikkeld door teams met grotere diversiteit.

Deze veranderingen zullen leiden tot een gelijkwaardiger wereld, een betere benutting van intellectueel potentieel en meer creativiteit. Dat is niet alleen in het voordeel van vrouwen, maar van de volledige wereldbevolking.

Dit artikel verscheen ook op <https://www.socialevraagstukken.nl>.

Vergelijkingsanalyse IL-frameworks

SCONUL (afgeleid RDF)	ACRL Framework	CILIP	Australian & New Zealand IL Framework	Kuhlthau	UNESCO	Metaliteracy characteristics (Mackley & Jacobsen, 2014)	Gemeente delers	Poging hoofdfindeling met dekkende kopjes	Taxonomie IL
<p>1. Identificeren Herken je informatiebehoefte</p> <p>2. Omvang bepalen Beoordeel de huidige kennis en identificeer lacunes</p>	<p>Onderzoek als vraagstelling</p> <p>Informatie heeft waarde</p>	<p>1. Behoeft aan informatie</p> <p>2. Beschikbare bronnen</p> <p>3. Vind informatie</p> <p>4. Evalueer resultaten</p> <p>8. Beheer je bevindingen</p> <p>6. Ethisch en verantwoordelijkheid in gebruik</p> <p>7. Communiceer en deel informatie</p> <p>5. (Hoe te) werken met resultaten en ze te exploiteren</p>	<p>1. ... herkent de behoefte aan informatie en stelt de natuur en omvang van de benodigde informatie vast</p> <p>1.4 gebruikt diverse soorten van informatie</p> <p>2.1 selecteert geschikte methoden of tools</p> <p>2.2 bouwt en implementeert effectieve zoekstrategieën</p> <p>2. ... vindt benodigde informatie effectief en efficiënt</p> <p>4. ... gebruikt verzamelde of gegeneerde informatie</p> <p>5. ... gebruikt voorafgaande en nieuwe informatie om nieuwe concepten te construeren of nieuwe inzichten te verkrijgen</p> <p>6. ... begrijpt en erkent culturele, ethische, economische, juridische en sociale issues rondom het gebruik van informatie</p>	<p>1. Initiatie - herken informatiebehoefte</p> <p>2. Onderwerpsselectie - identificeer een algemeen onderwerp</p> <p>3. Verkenning</p> <p>4. Formulering focus vanuit verzamelde informatie</p> <p>5. Verzameling - gefocust zoeken</p> <p>6. Presentatie</p>	<p>1. Realiseer dat een behoefte of probleem bestaat dat om informatie vraagt voor een beredende oplossing</p> <p>2. Weet hoe je benodigde informatie nauwkeurig identificeert en definieert om aan behoefte te voldoen of problemen op te lossen</p> <p>3. Weet hoe je vaststelt of de benodigde informatie wel of niet bestaat, en zo niet, ga naar stadium 5</p> <p>4. Weet hoe je de benodigde informatie, voor zover bekend is dat die bestaat, kunt vinden, en ga dan naar stadium 6</p> <p>7. Weet hoe je informatie organiseert, analyseert, interpreteert en evalueert incl. betrouwbaarheid van bronnen</p> <p>6. Weet hoe je gevonden informatie volledig begrijpt of weet waar heen te gaan voor hulp indien nodig om te begrijpen</p> <p>10. Weet hoe je informatie behoudt, bewaart, hergebruikt, vastlegt en archiveert voor toekomstig gebruik</p> <p>11. Weet hoe je ontdoet van info die niet langer nodig is, en stel informatie veilig die behouden moet worden</p> <p>8. Weet hoe informatie te communiceren en presenteren aan anderen in geschikte/buikbare formats/media</p> <p>9. Weet hoe informatie te gebruiken om problemen op te lossen, beslissingen te nemen of aan behoefte te voldoen</p> <p>5. Weet hoe je niet-beschikbare informatie creëert of in gang zet om te worden gecreëerd (creëren van kennis)</p>	<p>Stel vast</p> <p>Verkrijg toegang</p> <p>Evalueer</p> <p>Gebruik</p> <p>Begrijp</p> <p>Verwerk</p> <p>Werk samen</p> <p>Participeer</p> <p>Deel</p> <p>Publiceer</p>	<p>Stel informatie-behoefte vast</p> <p>Stel lacunes vast</p> <p>Verken je zoektocht</p> <p>Formuleer (onderzoeks)vragen</p> <p>Plan/zet een zoekstrategie op</p> <p>Stel informatie-bronnen vast</p> <p>Zoek</p> <p>Selecteer/beoordeel /evalueer resultaten</p> <p>Organiseer/verwerk</p> <p>Gebruik informatie op een ethische manier</p> <p>Presenteer/communiceer</p> <p>Synthetiseer/gebruik /creer nieuwe kennis</p>	<p>1. Informatiebehoefte</p> <p>2. Oriëntatie</p> <p>3. (Onderzoeks)vraag</p> <p>4. Zoekstrategie</p> <p>5. Informatiebronnen</p> <p>6. Zoeken</p> <p>7. Selectie van informatie</p> <p>8. Informatie-management</p> <p>10. Communicatie</p>	<p>1. Oriënteer op je onderwerp</p> <ul style="list-style-type: none"> > Informatiebehoefte > Informatiebronnen ter oriëntatie > Zoeksystemen ter oriëntatie <p>2. Focus op je onderwerp</p> <ul style="list-style-type: none"> > Onderwerpspecificatie > Onderzoeksvraag <p>3. Definieer je zoekstrategie</p> <ul style="list-style-type: none"> > Onderscheid in informatiebronnen > Selectie passende zoeksystemen > Selectie zoektermen <p>4. Zoek je informatie</p> <ul style="list-style-type: none"> > Zoekmethoden > Zoektechnieken <p>5. Evalueer je resultaten</p> <ul style="list-style-type: none"> > Evaluatie resultaten > Evaluatie proces <p>6. Beheer je resultaten</p> <ul style="list-style-type: none"> > Zoekmanagement > Resultatenmanagement <p>7. Verwerk je resultaten</p> <ul style="list-style-type: none"> > Synthese van informatie > Citeren en refereren > Auteursrecht > Creatie van informatie > Publicatie

Figuur 1: eerste versie vergelijkingsanalyse IL-frameworks/standaarden informatievaardigheid en overkoepelende facetten.

Taxonomie voor informatievaardigheid

Digitaal leermateriaal gezocht en gevonden

In oktober 2020 heeft de SHB/UKB-werkgroep Information Literacy leermaterialen op het gebied van informatievaardigheid beschikbaar gemaakt via het zoekportaal Edusources.

Om te zorgen dat de materialen goed vindbaar zijn is er een taxonomie ontwikkeld op basis van een vergelijking van de meest relevante informatievaardigheidsstandaarden. Een reconstructie van het proces.

Harrie van der Meer

Coördinator Informatievaardigheid/
Onderwijsmateriaal bij de Bibliotheek UvA/
HvA en trekker van de SHB/UKB-werkgroep
Information Literacy

Marijn Post

Beleidsmedewerker/adviseur
Leren en ICT bij de Hogeschool
van Arnhem en Nijmegen

ces). Daarbij kon aan de achterkant worden gebruikgemaakt van SURF-sharekit, een repositorydienst voor het hoger onderwijs waarin eerder vooral (praktijkgericht) onderzoek en studentmaterialen werden opgeslagen. In deze pilot is SURFsharekit echter ook geschikt gemaakt voor het delen van leermaterialen, waarbij de onderwijs-metadatastandaard NLLOM is gebruikt.

Vershil per instelling

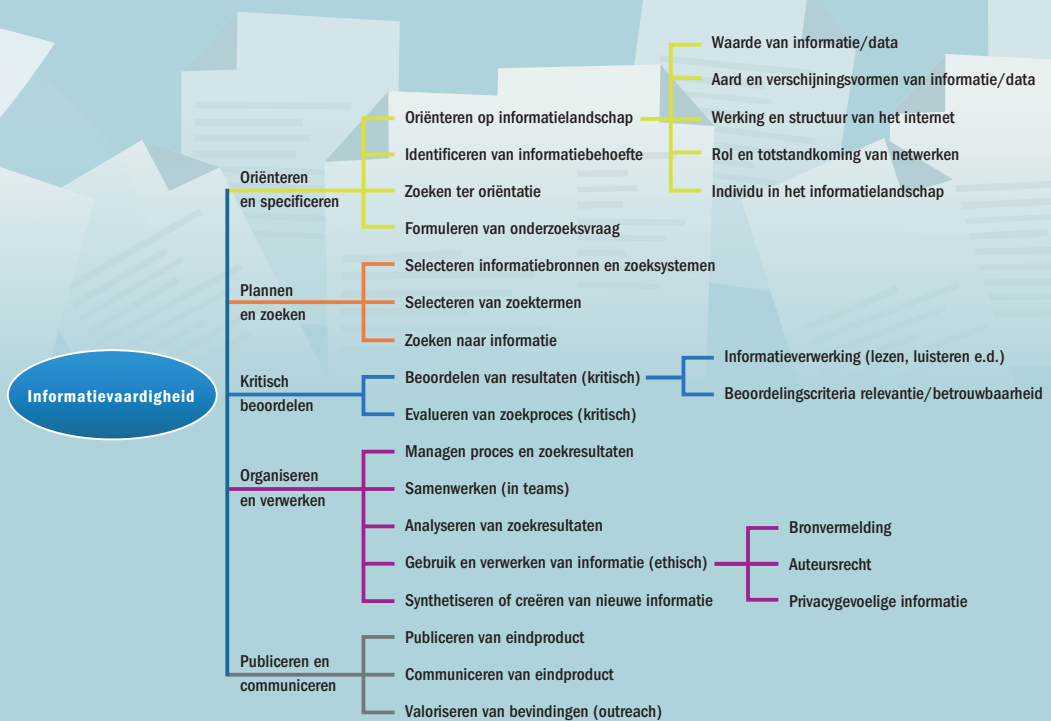
Voor het verbeteren van de vindbaarheid van de digitale IL-leermaterialen moest worden nagedacht over standaard trefwoorden. Al snel werd duidelijk dat de terminologie om de digitale leermaterialen te duiden per instelling verschilt, mede omdat bij het maken van de materialen wordt uitgegaan van verschillende IL-frameworks. Denk aan SCONUL Seven Pillars (Bent & Stubbings, 2011) en ACRL Framework (Association of College and Research Libraries, 2015). We zijn daarom op zoek gegaan naar standaard trefwoordenlijsten voor IL die we zouden kunnen gebruiken. Er bleken wel een aantal IL-taxonomeën en thesauri te bestaan, maar deze waren of te theoretisch van insteek (Hamming, 2014, Stordy, 2015) of praktisch niet bruikbaar voor ons doel (Inskip, 2017). Ook kwam het voor dat informatievaardigheden maar een klein deel uitmaakt van de bredere taxonomie (Moyo, Madzima, Chikerema & Abdullah, 2015).

Stappen zetten

Omdat er geen IL-taxonomie of thesaurus beschikbaar was die voldeed aan onze eisen en doelen, hebben we uiteindelijk besloten om zelf een taxonomie op te stellen. Het idee was dat de IL-taxonomie zorgt voor een inhoudelijke hiërarchie bij de ordening van begrippen en onderwerpen en dat deze bruikbaar is voor alle digitale IL-leermaterialen, ongeacht het gebruikte IL-framework. Het gebruik van de taxonomie, samen met het gebruik van ongecontroleerde trefwoorden, moet leiden tot betere terugvindbaarheid van de digitale IL-leermaterialen. Daarnaast kan het een kapstok bieden

In 2018 is de SHB/UKB-werkgroep Information Literacy (IL) begonnen met het verzamelen van online beschikbare digitale (open) IL-leermaterialen bij universitaire en hogeschoolbibliotheken, mediatheken en studiecetra. Doel was om te inventariseren welke digitale IL-materialen er voorhanden zijn en uiteindelijk om deze materialen weer te delen met de rest van de IL-community in Nederland.

Om dit voor elkaar te krijgen was er in 2019 de mogelijkheid om aan te sluiten bij de pilot *Zoekportaal voor open leermiddelen* van SURF (nu Edusour-

Figuur 3: taxonomie informatievaardigheid – schematische weergave (Van der Meer/Post, 2020)

Testen van de taxonomie

De laatste stap was het testen van de taxonomie in de praktijk. Collega's hebben beoordeeld of zij in staat waren om hun digitale IL-leermaterialen te koppelen aan de zoektermen en facetten van onze taxonomie. Dat leverde veel nuttige informatie op, die we hebben gebruikt om aanpassingen te doen. Zo zijn de oorspronkelijke zeven (hoofd)facetten teruggebracht naar vijf. Ook zijn er facetten hernoemd, of zijn er deelfacetten toegevoegd omdat nog niet voor al het materiaal een goed facet aanwezig was om mee te werken. Op het derde niveau van de taxonomie hebben we 'oriënteren op het informatielandschap' toegevoegd. Reden hiervoor is dat veel kennis-, vaardigheden- en bewustzijnsaspecten het zoekproces overstijgen en eigenlijk voorafgaand aan het zoeken al zouden moeten worden aangeleerd. Ook hebben we 'synthetiseren' en 'creëren' geclusterd en maken ze deel uit van 'verwerken van informatie' en niet, zoals bij veel frameworks, van de laatste stap 'publicatie, communicatie en valorisatie'.

Eindresultaat

Het eindresultaat is een taxonomie informatievaardigheid die bestaat uit vier niveaus. De hoofddeling heeft vijf facetten: oriënteren en specificeren, plannen en zoeken, kritisch beoordelen, organiseren en verwerken, en publiceren

'Ondanks de verschillen tussen de bestaande frameworks is het toch gelukt om de diverse standaarden op hoofdpunten te mappen'

en communiceren (zie figuur 3).

De keuze voor het aantal niveaus hangt samen met granulariteit, oftewel fijnmazigheid, de deelbaarheid van een systeem: maak je gebruik van grotere hoeveelheden kleinere delen of kleinere hoeveelheden grotere delen? De taxonomie is op dit moment eigenlijk nog te fijnmazig als je kijkt naar de huidige hoeveelheid onderwijsmaterialen. Het zal dus nog zo zijn dat een aantal (deel)facetten weinig materialen bevat. Bij de keuze hiervoor is echter geanticipeerd op ontwikkelingen in het vakgebied en de te verwachten groei van het aantal materialen. Bovendien maakt het gekozen aantal niveaus aanpassing in SURFsharekit voor de toekomst eenvoudiger.

Half november in gebruik

De perfecte taxonomie bestaat niet. Er zijn vaak meerdere keuzes mogelijk. Door veelgebruikte informatievaardigheidsstandaarden als basis te gebruiken en door consultatie van zoveel mogelijk vakcollega's hopen we toch een taxonomie te hebben ontwikkeld die zo goed mogelijk aansluit bij hun wensen. Vanaf half november zal het mogelijk zijn om gebruik te maken van deze taxonomie bij het vinden van IL-materialen via het Edusources-zoekportaal via <https://zoekportaal.surf.nl/communities> -> information literacy.

Bronnen

- > Aalten van, J. V., Linden, M. V. D., Sievert, E., & Becker, P. (2017). *Maak het vindbaar: op schrijven, sites en SharePoint*. Verkregen via: <http://bit.ly/vindbaar>.
- > Armstrong, C., Boden, D., Town, S., Woolley, M., Webber, S., & Abell, A. (2004). *Chartered Institute of Library Information Professionals (CILIP) defines information literacy for the UK*. Verkregen via: <http://bit.ly/informationliteracyUK>.
- > Association of College and Research Libraries (2015). *Framework for information literacy for higher education*. Verkregen via: <http://bit.ly/framework-highereducation>.
- > Bent, M., & Stubbings, R. (2011). The SCONUL seven pillars of information literacy: Core model for higher education. SCONUL Working Group on Information Literacy. Verkregen via: <http://bit.ly/IL-coremodel>.
- > Bundy, A. (2004). Australian and New Zealand information literacy framework. Principles, standards and practice (2nd ed.). Adelaide: Australian and New Zealand Institute for Information Literacy (ANZILL) and Council of Australian University Librarians (CAUL). Verkregen via: <http://bit.ly/australian-IL>.
- > Hamming, L. (2014). *A Taxonomy of Information Literacy*. Gevonden via <http://bit.ly/taxonomy-IL>.
- > Inskip, H. (2017). *Information Literacy Thesaurus*. Gevonden via <http://www.bartoc.org/nl/node/18661>.
- > Kuhlthau, C. (2004). *Seeking meaning: a process approach to library and information services* (2nd ed.). Westport, CT: Libraries Unlimited.
- > Mackey, T. P., & Jacobson, T. E. (2014). *Metaliteracy: Reinventing information literacy to empower learners*. American Library Association.
- > Moyo, M., Madzima, K., Chikerema, T., & Abdullah, H. (2015). Layering information literacy: A taxonomy of literacies for academic and lifelong learning. In *Proceedings of the International Conference on e-Learning, e-Business, Enterprise Information Systems, and e-Government (EEE)* (p. 116). The Steering Committee of The World Congress in Computer Science, Computer Engineering and Applied Computing (WorldComp).
- > SHB-UKB-SURF-werkgroep Bibliotheken en open en online onderwijs. (n.d.). *Bibliotheken en open en online onderwijs*. Gevonden via <https://www.ukb.nl/e-learning>.
- > SURF. (n.d.). *Zoekportaal met groot aanbod van open leermaterialen*. Gevonden via <https://www.surf.nl/zoekportaal/doe-mee-aan-de-pilot-zoekportaal-voor-open-leermaterialen>.
- > SURF. (n.d.). *SURFSharekit: de online opslagplaats voor het hoger onderwijs*. Gevonden via <https://www.surf.nl/surfsharekit-de-online-opslagplaats-voor-het-hoger-onderwijs>.
- > Stordy, P. (2015). Taxonomy of Literacies. *Journal of Documentation*, 71(3), 456-476.
- > STRAITS knowledge. (2012). *How to build a taxonomy*. <http://bit.ly/taxonomyposter>.

AUTEURSRECHT: NUTTIG EN LASTIG

Jos Damen
Hoofd Bibliotheek
Afrika-Studiecentrum
van Universiteit Leiden

Nederlandse GLAM-instellingen (*galleries, libraries, archives & museums*) willen zich graag openstellen en hun schatten digitaal tonen. Waar krijgen ze mee te maken? In deel 3 van een serie van zes: hoe het auteursrecht fotografen en schrijvers beschermt maar soms ook brede verspreiding van informatie in de weg zit.

De komst van internet zorgde ervoor dat de meeste mensen veel zaken gratis konden gebruiken. Films, muziek, foto's en teksten zijn vanaf 1990 in enorme hoeveelheden open beschikbaar gekomen. Dat gaat in tegen financiële logica: aan het eind van de rit moeten de makers van al dat moois toch worden betaald? Die veronderstelling ligt namelijk ten grondslag aan het auteursrecht: mensen die iets scheppen worden linksom of rechtsom beloond voor hun inspanningen.

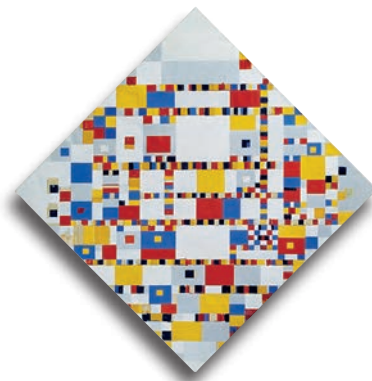
Bibliotheken, archieven en musea hadden in de vorige eeuw in het algemeen nauwelijks te maken met het auteursrecht. Bibliotheken droegen wel – vanaf begin jaren negentig – een leenvergoeding af aan een stichting die dat weer verder moest verdelen. En GLAM-instellingen vroegen aan hun klanten geld voor een gemaakte foto van een stuk uit hun collectie, als verwerkingskosten. De laatste jaren is dat echter enorm veranderd. Musea stellen digitale afbeeldingen van hun schilderijen en beelden open beschikbaar, archieven doen dat met oude foto's en archiefstukken, en bibliotheken met boeken en kaarten. En dan komt het auteursrecht direct om de hoek kijken.

Eigendom = geen auteursrecht

Het is een misverstand om te denken dat eigendom ook auteursrecht inhoudt. Als ik een schilderij koop van een kunstenaar, blijft deze kunstenaar eigenaar van het auteursrecht op het schilderij, ook al is de stoffelijke versie in mijn bezit. Hetzelfde geldt voor archieven, musea en bibliotheken: het in bezit hebben van een kunstvoorwerp houdt niet automatisch in dat het auteursrecht ook 'overgenomen' wordt.

70-jaarregel

Op 1 januari van elk jaar vieren zowel open access-fanaten als fabrikanten een feestje.

Victory Boogie Woogie (1944) van Piet Mondriaan die meer dan 70 jaar geleden stierf, dus dit werk is vrij van auteursrecht.

In Nederland geldt namelijk de Auteurswet van 1912 (<https://wetten.overheid.nl/BWBR0001886/>) waarvan artikel 37.1 luidt: 'Het auteursrecht vervalt door verloop van 70 jaren, te rekenen van de 1e januari van het jaar, volgende op het sterfjaar van de maker'. Dit betekent dat ook op 1 januari 2021 weer duizenden werken van legio schilders, schrijvers en fotografen 'vrijvallen'. Mondriaan kwam pas in 2015 (70 jaar na zijn overlijden) breeduit op theedoeken, schriften en posters, want toen hoefde je de erven Mondriaan niet meer te betalen. Werken waarvan de auteur niet bekend is ('anonieme' werken, art. 38.1) vallen ook onder die 70-jaarregel – als je tenminste goed hebt uitgezocht of de maker echt niet bekend is.

Uitzonderingen

Er zijn enkele uitzonderingen op de regel van 70 jaar *na de sterfdatum*. De belangrijkste, zeker voor organisaties, is dat auteursrecht toekomt aan degene in wiens opdracht werk is vervaardigd (art. 7 en 8). Dat betekent dat zowel medewerkers van commerciële organisaties als van overheidsinstanties niet zelf auteursrecht kun-

Diepenbrock, Mahler en Mengelberg bij Valkeveen (1906), collectie Stadsarchief Amsterdam. Foto is van Hendrik de Booy (1867-1964), dus niet vrij van auteursrecht.

nen claimen (als ze in dienst zijn), maar dat het recht dan ligt bij de organisatie, tot 70 jaar na publicatie.

Een andere zeer belangrijke uitzondering is de panoramavrijheid (FoP, Freedom of Panorama). Dit betekent dat je kunstwerken en gebouwen in de openbare ruimte mag fotograferen en die foto's vrij mag gebruiken. In Nederland staat dat netjes in de Auteurswet (art. 18), maar in veel landen (bijvoorbeeld Frankrijk, Italië en Griekenland) geldt die panoramavrijheid niet.

Ingewikkeld

Auteursrecht is ingewikkeld, ook omdat de details dus in veel landen verschillen. Toch is het aantal rechtszaken per jaar op de vingers van een hand te tellen. Tegelijk is auteursrecht mooi, omdat het ervoor zorgt dat schrijvers, fotografen en kunstenaars betaald krijgen voor hun inspanningen. Voor bibliotheken en musea kan auteursrecht lastig zijn, omdat online beschikbaarstelling van materiaal uit de laatste decennia daarmee moeilijk is. Gelukkig weten GLAM-instellingen daar steeds beter mee om te gaan.

BUITENLAND

**JURIDISCHE
KWESTIES**

**GELEZEN
+
GESPOT
+
VERENIGINGEN
+
LIFEHACKING
+
FAVORIETEN**

**‘Tweede Kamer
krijgt vaste commissie
voor Digitale Zaken’**

Aldus een bericht op
www.informatieprofessional.nl

@informatieprofessional

@IPnieuws

[linkedin.com/company/informatieprofessional](https://www.linkedin.com/company/informatieprofessional)

SOCIALE MEDIA ONDER

Het YouTube-kanaal van Lange Frans gaat op zwart. Tweets van de Amerikaanse president worden door Twitter van waarschuwingen voorzien. Facebook weert advertenties van politieke actoren. Is dat niet in strijd met het grondrecht op vrijheid van meningsuiting? Is dit geen censuur?

ders verantwoordelijkheid volgens de wet”, “behoudens bij de wet gestelde uitzonderingen en beperkingen” en passages van gelijke strekking. Zo ook in de artikelen over de *vrijheid van meningsuiting*, bescherming van de *privacy* en het *briefgeheim*. Je mag als burger heel veel dingen in het openbaar zeggen zonder dat je met de sterke arm te maken krijgt (art. 7). Anderzijds mag je meningen koesteren (art. 10) en die meningen met anderen delen (art. 13) zonder dat er over je schouder wordt meegekeken – maar er zijn dus ook in de privésfeer wettelijke grenzen aan wat mag en wat niet.

Democratie is kwetsbaar

Waarom zijn die beperkingen en uitzonderingen er? Als je je daarin gaat verdiepen, kom je al snel in aanraking met begrippen als ‘het algemeen belang’ en ‘het (kunnen) functioneren van de democratie’. Kern van de zaak is het besef dat de democratie als staatsvorm kwetsbaar is. In een democratisch bestel komen wetten en regels tot stand die door een meerderheid van de kiezers worden gesteund. Die meerderheid zou in de verleiding kunnen komen om haar wil aan de minderheid op te leggen door de wetten te veranderen. Iets dergelijks is aan de hand in Hongarije en Polen waar de onafhankelijkheid van de rechterlijke macht en de media de afgelopen tijd is ingeperkt of onder druk staat. Minderheden hebben in zo’n situatie moeite om hun stem te laten horen en de mening van

Frank Huysmans

Bijzonder hoogleraar
bibliotheekwetenschap aan de UvA
en zelfstandig onderzoeker en
adviseur bij WareKennis

Zoals zo vaak is er geen eenduidig antwoord op zulke vragen. Vanuit juridisch perspectief zou je zeggen dat van censuur in deze gevallen geen sprake is. Drie aspecten zijn daarbij van belang. Ten eerste is de vrijheid van meningsuiting, ook al is het een grondrecht, *niet absoluut*. Er zijn grenzen aan wat je aan informatie

mag verspreiden. In de Grondwet van het Koninkrijk der Nederlanden, voor het laatst gewijzigd in 2018, kom je in veel artikelen een voorbehoud tegen: “behoudens ie-

‘De vrijheid van meningsuiting is, ook al is het een grondrecht, niet absoluut. Er zijn grenzen aan wat je aan informatie mag verspreiden’

DRUK: CENSUUR?

(delen van) de meerderheid van hun argumenten te overtuigen.

Om de positie van minderheden te beschermen is het daarom niet zo eenvoudig om de grondwettelijke vrijheden te veranderen. In ons land kan een 'gewone' wet binnen één regeerperiode worden aangenomen of veranderd met een 'gewone' meerderheid van stemmen in de Tweede Kamer en daarna de Eerste Kamer. Bij de Grondwet kan dat niet. Een Grondwetswijziging vereist eerst een gewone meerderheid in beide Kamers. Nadat het parlement is ontbonden en er nieuwe verkiezingen zijn geweest, is er 'in tweede lezing' een gekwalificeerde – tweederde – meerderheid in beide Kamers nodig om de wijziging in te laten gaan. Dat deze rem ook echt werkt bleek bijvoorbeeld in 1999 en in 2005. Tijdens de 'Nacht van Wiegel' respectievelijk het 'Avondje van Van Thijn' sneuvelden er Grondwetswijzigingen op het allerlaatste moment toen er in de Eerste Kamer geen tweederde meerderheid voor kon worden gevonden.

De rem voorkomt ook dat een – per definitie tijdelijke – meerderheid het geweldsmonopolie dat de staat heeft kan misbruiken. Door inzet van politie en leger zou ze dissidenten kunnen laten oppakken en vervolgen. Of, iets minder radicaal, door te laten merken dat hun gesprekken en correspondentie worden gevolgd en daardoor bij hen een zekere mate van zelfcensuur af te dwingen.

Burger versus consument

Een tweede belangrijk punt is dat genoemde Grondwetsartikelen gaan over de verhouding tussen het individu en de staat. De Grondwet en internationale verdragen die Nederland heeft onderschre-

ven zoals het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens beschermen jou als *burger* tegen al te grote staatsbemoeienis.

Over de verhouding tussen jou als *consument* en bedrijven als Google, Facebook en Twitter wier diensten jij gebruikt, gaat de Grondwet niet. Deze bedrijven mogen – binnen wettelijke grenzen – voorwaarden stellen waaraan jij je als klant hebt te houden. Doe je dat niet, dan hebben zij het recht om jou de toegang tot hun dienst te ontfemen. Het sluiten van het YouTube-kanaal van Lange Frans is zo gezien geen censuur. Net zomin als het censuur is wanneer een uitgeverij besluit een boek niet uit te geven. Het zou pas censuur zijn als de staat die uitgeverij zou verbieden jouw boek te publiceren.

Toezicht vooraf

Het derde aspect gaat schuil in de woorden 'voorafgaand verlot' en 'voorafgaand toezicht' uit artikel 7 van de Grondwet. Kenmerkend voor censuur is dat de staat *verhindert* dat iets de openbaarheid bereikt. Hiertoe wordt een toezichtapparaat opgetuigd zoals we dat kennen uit bijvoorbeeld de voormalige Sovjet-Unie en Zuid-Afrika ten tijde van de apartheid. De censoren die er werkten, beoordeelden of iets mocht worden gepubliceerd. De Nederlandse Grondwet staat zo'n beoordeling *vooraf* niet toe. *Achteraf*, dus nadat een programma is uitgezonden of een boek uitgegeven, kun je met die uiting in de juridische problemen komen. Bijvoorbeeld

'Het recht heeft geen alleenrecht op het bepalen wat censuur is. Daarover kunnen de meningen verschillen'

'Bedrijven als Google, Facebook en Twitter mogen voorwaarden stellen waaraan jij je als klant hebt te houden'

doordat naar het oordeel van het Openbaar Ministerie (niet het parlement of een minister!) een verbod is geschonden, zoals het discriminatieverbod door PVV-leider Geert Wilders.

Uit de handel

Naast een strafrechtelijke vervolging als die van Wilders kunnen er privaatrechtelijke geschillen spelen. Een persoon of een organisatie kan van mening zijn dat er onjuiste informatie over haar is verspreid, waardoor zij economische schade lijdt. Zij kan in kort geding eisen dat er een rectificatie komt, dat een boek uit de handel wordt genomen of een documentaire niet meer wordt uitgezonden. De rechter weegt in zulke gevallen de argumenten van beide partijen en komt tot een uitspraak (waartegen dan weer hoger beroep mogelijk is).

Stel dat een rechter zo'n eis toewijst en een boek uit de handel laat nemen: is dat dan censuur? In dit geval niet. Het gaat hier om een kwestie tussen private partijen; de staat is geen partij in dezen. Ook is publicatie in eerste instantie *niet verhinderd*. Het boek is verschenen en *als gevolg daarvan* is het conflict ontstaan. Er zijn echter ook gevallen waarin het minder duidelijk is. Soms krijgt een bron vóór publicatie inzage in een manuscript en leidt dat tot een kort

geding waarin de rechter wordt gevraagd publicatie te verbieden – vooraf dus in plaats van achteraf. En in andere gevallen probeert de overheid een publicatie te verhinderen met het argument dat daardoor de nationale veiligheid in het geding komt, bijvoorbeeld als een voormalig medewerker van de AIVD van plan is een boekje open te doen over de werkwijzen van de dienst.

Monopolie

In het geval van president Trump heeft Twitter ervoor gekozen zijn tweets niet tegen te houden, maar ze van een waarschuwing te voorzien: pas op, wat hier wordt beweerd staat op gespannen voet met de waarheid. Zeker geen censuur in de juridische zin.

En Lange Frans? Daar wordt het onduidelijk. Als hij de gebruiksvoorwaarden heeft geschonden, staat YouTube in zijn (Amerikaanse) recht. En niets weerhoudt de rapper ervan om zijn boodschap via andere kanalen de wereld in te slingeren. Maar als een dienst als YouTube min of meer een monopoliepositie heeft opgebouwd, wordt het wel heel lastig om vanuit Diemen-Zuid een even groot publiek te bereiken. Zo gezien is het dan ook weer niet heel onzin om over censuur te spreken. Bovendien heeft het recht, om het wat cryptisch te zeggen, geen alleenrecht op bepalen wat censuur is. Daarover kunnen de meningen verschillen. En dat is weer precies waarom we in een democratie censuur liever kwijt zijn dan rijk. <

Marja Kingma

Curator Nederlandstalige
Collecties bij de British Library

In Nederland onderzoekt de Koninklijke Bibliotheek al langer de mogelijkheden van artificial intelligence (AI) bij het verlenen van bibliotheekdiensten, met name met het oog op betere ontsluiting en vindbaarheid van informatie. Hetzelfde doet de British Library; deze nationale bibliotheek experimenteert met AI voor het verbeteren van catalogusrecords van boeken.

Eén van de problemen die de Library-catalogus Explore heeft is dat 4,7 miljoen Machine-Readable Cataloging (MARC) records – van de ruwweg 15 miljoen records van boeken – geen taalcode hebben, terwijl er meer dan 480 talen voorkomen. Het is soms erg handig om op taal te kunnen zoeken, wat ook mogelijk is in Explore, want daarmee kun je zoekresultaten met duizenden titels behoorlijk inperken. Maar records zonder taalcode worden in zo'n zoekactie niet meegenomen. Om daar iets aan te doen voerde het metadatatteam van de British Library vorig jaar oktober een machine learning-project uit, waarbij ze onderzochten of het mogelijk is automatisch taalcodes toe te voegen aan bestaande MARC records. Tevens was het doel te bepalen welke methodes het meest accuraat zijn.

Welk model?

Hoewel er al langer onderzoek wordt verricht naar talenidentificatie bleven korte teksten voor de opkomst van sms en sociale media veelal buiten beschouwing. Het was bekend dat het moeilijker wordt voor machines om taal te le-

AI AT THE LIBRARY

De British Library heeft haar eerste schreden gezet op het pad van AI. Met een machine learning-project om te onderzoeken of het mogelijk is om automatisch taalcodes toe te voegen aan bestaande catalogusrecords van boeken.

ren naarmate er meer talen in de dataset voorkomen en naarmate de trainingsdataset en ook de teksten kleiner zijn. Dat was bij het bovengenoemde project dus het geval. Om de zaak niet nog ingewikkelder te maken koos het team voor een statistisch in plaats van een linguïstisch model. Na wat experimenteren vonden ze dat een 'naïef' Bayesiaans model het beste zou passen.

De manier waarop dit werkt is – heel simpel gezegd – als volgt:

een tekst in een onbekende taal werd vergeleken met een trainingscorpus, vervolgens werd er een voorspelling gedaan over de taal waarin de tekst is gesteld. Als trainingscorpus koos het team voor alle records met een geldige taalcode. Taalcodes zoals 'onbepaald', 'verschillende', 'gebarentaal' en alle records met 'eng' voor English werden verwijderd. Zo bleven er 3 miljoen records over waar nog enkele andere acties op werden uitgevoerd voordat de re-

cords zonder taalcode erop werden losgelaten.

Correcties met de hand

Ondanks het feit dat het om enkele miljoenen records ging bleek het corpus toch wat klein om 405 talen te kunnen lokaliseren in de records die elk relatief weinig tekst bevatten. Dat maakte het lastig om goede voorspellingen te doen. Uit de resultaten kwam bijvoorbeeld naar voren dat records vaak foutief als Engels geclasificeerd waren, en Afrikaans en Fries veelal als 'Dutch'. Het team besloot daarop aan vreemdetalen-curatoren te vragen om correcties met de hand uit te voeren.

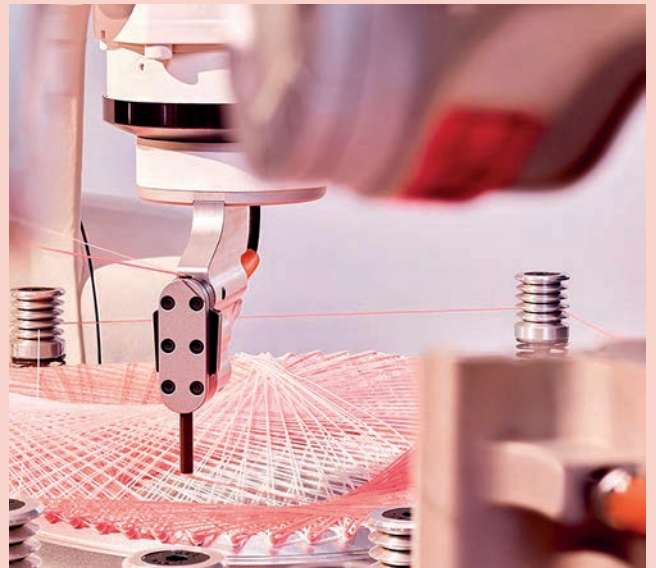
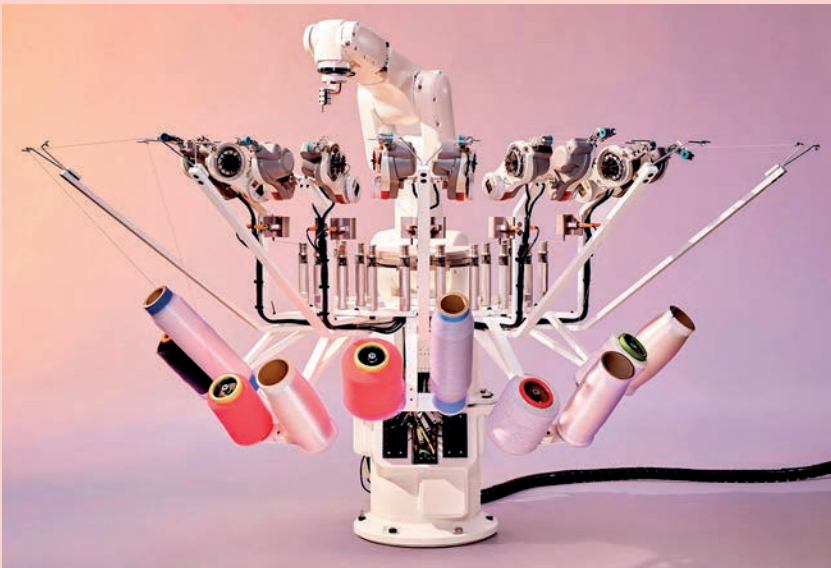
Dat is precies wat wij hebben gedaan tijdens de eerste maanden van de lockdown, zoals ik beschreef in mijn artikel in de vorige *IP*. Daarna is de trainingsdataset voor een tweede keer door het systeem gevoerd om het te laten leren van zijn fouten.

Living with Machines

Op dit moment hebben circa 2 miljoen records taalcodes gekregen, en er volgen er nog 1 tot 2 miljoen. Daarnaast werkt het team samen met het Alan Turing Institute, het nationale instituut voor data science en kunstmatige intelligentie, aan modellen die datasets van middelmatige omvang beter aankunnen dan de gebruikelijke modellen die geschikter zijn voor grote datasets. Deze modellen kunnen hopelijk worden toegepast bij het automatisch metadateren, maar ook bij de projecten binnen Living with Machines [een artikel hierover vind je in *IP* #1/2019 – red.].

Bron

Morris, Victoria (2020). *Automated Language Identification of Bibliographic Resources*. *Cataloging & Classification Quarterly*, 58:1, 1-27, DOI: 10.1080/01639374.2019.1700201.

ADIDAS BY ROBOT

Naam: Adidas

Wat: Futurecraft-Strung, een volledig op data gebaseerde schoen voor korteaftandlopers

Wanneer: begin 2022

Meer weten: <https://www.adidas.nl>,
<https://www.kramweisshaar.com>

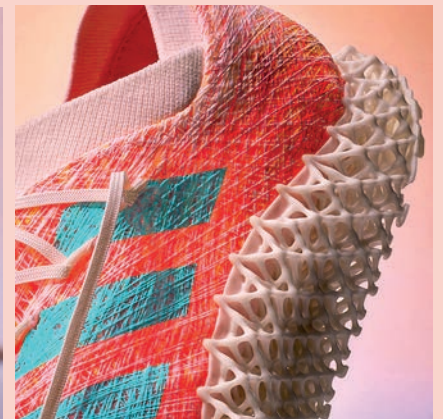
Vorige maand zag ie het licht, althans, het prototype dat begin 2022 ook echt verkrijgbaar moet zijn. De allereerste, volgens maker Adidas, volledig op data gebaseerde sportschoen: Futurecraft-Strung. Nu nog voor korteaftandlopers, maar er zit meer in het vat, want de technologie kan natuurlijk eenvoudig naar andere sporten worden doorgetrokken. Daarvoor is Futurecraft, Adidas' incubator voor innovatie en technologie, zo ongeveer opgericht. De Strung is de laatste ontwikkeling uit deze hoek, in samenwerking met digital-designbureau Kram/Weisshaar.

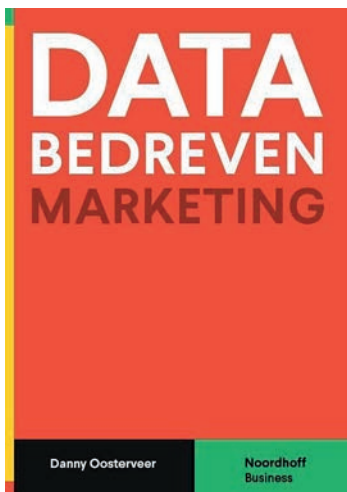
De innovatie behelst een geheel nieuw productieproces; het script werd geschreven tijdens de ontwikkeling van de basisschoen. Dit leidt tot een zinniger, creatiever en meer data-driven manier om robotica met sport te combineren, vindt de fabrikant. Twee Adidas-hardlopers hielden tijdens dit ontwikkelproces mee met motion capture en feedback. Deze data – hun natuurlijke bewegingen – creëerden de vorm van het conceptdesign.

Elke draad individueel afgestemd

Inmiddels staat er een robot die op basis van

de data van de atleet een schoen kan maken waarvan elk draad individueel is afgestemd en data-mapped. Sterk voor hiel, middenvoet en neus, zachter voor de voorvoet. 'We kunnen verschillende structuren in de software bouwen en testen, voordat we ons definitieve ontwerp naar de Strung-robot sturen. Deze plaatst elke afzonderlijke draad in een composiet met specifieke prestatiezones en eigenschappen', aldus Adidas. Het resultaat is een naadloos, uit één stuk, lichtgewicht bovenwerk dat is gemaakt voor ondersteuning, flexibiliteit en ventilatie – met een minimale hoeveelheid restmateriaal. <

Databedreven marketing |
Noordhoff Business | 9789001893125
| € 24,95 | 350 pagina's |
<https://www.dannyoosterveer.nl>

Danny Oosterveer adviseert bedrijven over de inzet van online marketing. Is actief als spreker op congressen en evenementen en verzorgt trainingen en workshops. Schreef eerder het studieboek *Digital Analytics*. Was hoofdredacteur van het *Marketingfacts Jaarboek* en schrijft nog elk jaar mee als expert. Nieuwste boek *Data-bedreven marketing* is genomineerd voor de PIM Marketing Literatuur Prijs 2020, uitreiking op 26 november.

6 VRAGEN AAN DANNY OOSTERVEER

Marketeers en communicatieprofessionals doen maar weinig met de dataschat aan informatie, lees ik – terwijl er toch al jaren op het belang ervan wordt gehamerd. Hoe komt dat?

‘Dat heeft mij ook gefascineerd, sterker nog, het was de aanleiding voor mijn zoektocht die uiteindelijk in een boek heeft geresulteerd. De voornaamste reden is volgens mij dat de verwachtingen niet realistisch zijn. Er leeft een beeld dat alles in data te vangen is. Daarnaast worden data gepresenteerd als dé oplossing. Zelf loop ik dagelijks aan tegen het feit dat de data waar ik naar op zoek ben niet voorhanden zijn.

‘Daar komt bij dat er een groot gebrek is aan kennis. Dan heb ik het niet over de analisten of mensen van business intelligence. Maar juist de marketeers, communicatiespecialisten en ondernemers. Qua persoonlijkheid veelal geen mensen die hier van nature *feeling* voor hebben. Er leven veel misconcepties, en die wil ik met mijn boek wegnemen. Je hoeft geen analist te worden. Wel ben ik ervan overtuigd dat met iets meer kennis van statistiek, met het stellen van de juiste vragen en door te weten hoe je met data omgaat, je veel betere beslissingen kunt maken en veel beter met dataspecialisten kunt communiceren.’

‘Er is geen algoritme dat jouw werk kan overnemen en dat veel beter kan doen. Maar dit is wel de illusie die bij velen leeft’

Je moet in jouw optiek niet de slaaf zijn van data, maar de baas erover zijn. Kortom, databedreven in plaats van datagedreven. Kun je dat kort uitleggen?

‘De term datagedreven marketing suggereert dat het marketingproces een machine is waar je maar data in hoeft te stoppen en voilà: de oplossingen rollen eruit. Er is geen algoritme dat jouw werk kan overnemen en dat veel beter kan doen. Maar dit is wel de illusie die bij velen leeft. Met als gevaar dat men zich overgeeft aan het algoritme en dat de beslissingen laat nemen. Bijvoorbeeld het Facebook-algoritme zelf, op basis van kliks, laten bepalen voor wie de advertentie het meest interessant is. Het is belangrijk om te beseffen dat data alleen kunnen kwantificeren en niet kwalificeren. En dat je als databedreven marketeer kennis nodig hebt van data, zodat je zelf kunt bepalen wanneer ze van waarde zijn en wanneer niet, en je daar waar nodig de juiste mensen, tools en methodieken bij kunt vinden. Alleen dan gebruik je de kracht van data. Zo niet, dan is het gevaar dat je de beslissingen door data laat maken. Dan zijn ze feitelijk de baas over jou. Daarom mijn advies om niet datagedreven te zijn, maar databedreven.’

Betrouwbare data genereren en daaruit informatie halen waar je iets mee kunt, dat vraagt best wat van de marketeer. Toch hoeft je er volgens jou geen nerd voor te zijn; het gaat om de mindset. Wat bedoel je daarmee?

‘Op veel marketingafdelingen is er sprake van hoge werkdruk en campagnedenken. Hierdoor komt er vooral veel nadruk om iets op te leveren, en daarna weer door.

‘Bij het communiceren over data zijn de data secundair. Wat leidend moet zijn is: wat is het verhaal dat ze vertellen?’

Begrijpelijk, maar dit heeft als groot nadeel dat je niet leert. Je doet alleen. Zo word je nooit beter in wat je doet. Met een datagedreven mindset analyseer je altijd het resultaat, vertaal je dat naar inzichten en zet je die inzichten om in verbeteringen. Elke keer als je deze *loop* hebt doorlopen ben je slimmer dan toe je hem begon. Zo ontstaat een lerende organisatie. Daarnaast vraagt het om cultuur-aanpassingen. Schep de juiste omstandigheden om te experimenteren, bijvoorbeeld door falen te zien als een kans om te leren.’

‘Inzichten uit data leiden pas tot verbetering als je de resultaten kunt communiceren’, schrijf je. Enkele tips uit jouw trukendoos?

‘Het communiceren van learnings en data is in feite ook marketing. Het klinkt tegenstrijdig, maar hoe wel het gaat over het communiceren over data zijn data secundair. Wat leidend moet zijn is: wat is het verhaal dat ze vertellen? Jouw manager of het bestuur is geïnteresseerd in de ontwikkeling. Het is jouw taak om die te communiceren, en dat kun je vervolgens uiteraard wel staven met data. De data *an sich* communiceren is als het vertellen van losse feiten. Daarnaast is mijn grote tip altijd: *less is more*. Er bestaat een grote neiging om veel te veel data te willen communiceren. In mijn trainingen begin ik expres altijd met een lege

pagina; van daaraf ga ik dan data intekenen. Ik ben groot voorstander van de *critical few*.'

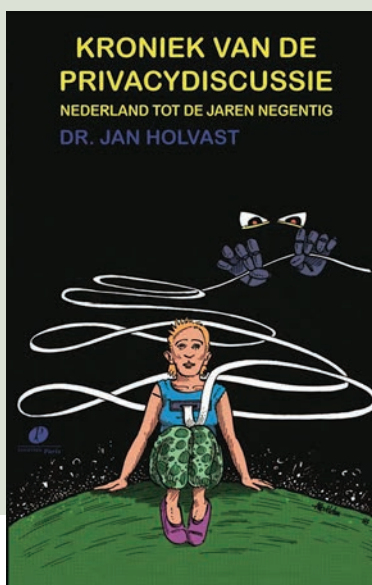
Heb je een voorbeeld van een databedreven marketingcampagne of -actie?

'Voorbeelden geven is altijd een uitdaging, want het gaat om het proces erachter. Wat ik nu zelf wel een interessant proces vind is dat van *Voetbal International*. Van oudsher hebben zij redacteuren die spelersbeoordelingen geven. Dat kost echter tijd en het is niet altijd objectief. Daartegenover staat Opta Sports dat aan de hand van data spelers beoordeelt op basis van een aantal dimensies. Komende tijd hanteert *VI* beiden methodes en analyseert het de verschillen. Daar komen af en toe interessante situaties uit die weer tot discussie kunnen leiden. Keeper Mvogo bijvoorbeeld werd begin van het seizoen door iedereen verguisd omdat hij een bal niet goed had aangenomen waardoor die in het doel rolde. De data toonden echter aan dat hij het goed had gedaan; hij had namelijk veel reddingen verricht en een verdedigende fout telt minder zwaar mee voor een keeper dan een verdediger.'

Wat kunnen marketeers met machine learning en AI?

'Wanneer je machine learning en AI goed instrueert is het heel sterk in werk uit handen nemen. Zo is machine learning interessant om clusters van bezoekpatronen op de website te ontdekken. Immers, het kan veel beter en op grotere schaal patronen herkennen in grote hoeveelheden data. Het is echter aan de marketeer om die data vervolgens kwalitatief te beoordelen. Corresponderen deze patronen met logische doelgroepen bezoekers? Belangrijk om te beseffen bij machine learning en AI is dat je die een duidelijke opdracht meegeeft; een duidelijk kader.'

Tip voor een boek, onderzoek, paper of ander geschreven werk dat interessant zou kunnen zijn voor collega-IP'ers? Laat het weten via redactie@informatieprofessional.nl.

Kroniek van de privacydiscussie

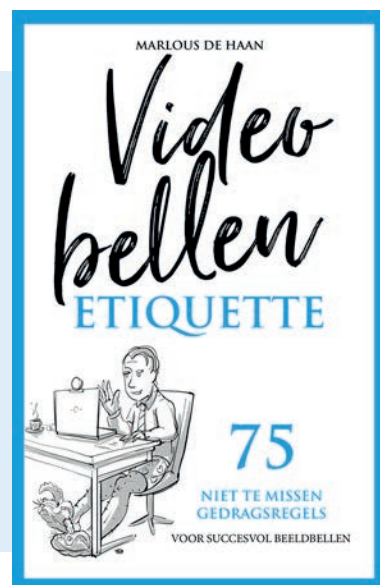
Nederland tot de jaren negentig | dr. Jan Holvast | Uitgeverij Paris | 9789462512160 | € 90 | 620 pagina's

In de media kom je vandaag de dag regelmatig het woord privacy tegen in verband met het gebruik van persoonlijke gegevens. Niet zelden in relatie tot internet en sociale media, vaak ook in combinatie met woorden als profilering, big data, veiligheid en inlichtingen- en veiligheidsdiensten. Wie zich echter verdiept in de geschiedenis van de privacy zal zien dat veel van de huidige discussies in het verleden ook al actueel waren. Dit boek toont dat aan; van registratie in de oorlog tot discussie over invoering van een legitimatieplicht. Jan Holvast is gespecialiseerd in privacyvraagstukken. Hij promoveerde in 1986 op het proefschrift *Op weg naar een risicoloze maatschappij? De vrijheid van de mens in het informatietijdperk*.

Videobellen etiquette

75 niet te missen gedragsregels voor succesvol beeldbellen | Marlou de Haan | Magic at Work | 9789083046181 | € 18,95 | 160 pagina's | <https://videobellenetiquette.nl>

Videobellen is, zeker door de coronacrisis, niet meer weg te denken uit ons dagelijks leven. Maar dat wil niet zeggen dat het altijd even professioneel gaat. Dat maakt in privé-situaties niet zo uit, maar zakelijk wel. Het boek helpt je – met humor en herkenbare voorbeelden; 'Zijn we Miriam kwijt? Miriam? Ben je daar nog?' – om alles uit het gesprek of de meeting te halen wat erin zit. De auteur geeft trainingen in hoe je succesvol kunt beeldbellen en verdiept zich als fysiotherapiewetenschapper in de fysieke, mentale en sociale problemen als gevolg van het gebruik van mobiele apparaten.

Weg met wollig

Nooit meer heel veel woorden gebruiken, terwijl je eigenlijk niet precies weet wat je wil zeggen, en dat je dan maar door blijft praten omdat je je ongemakkelijk voelt | Esther van der Voort en Huibert-Jan van Roest | Uitgeverij Haystack | 9789461264084 (paperback € 17,50), 9789461264138 (ebook € 14,50) | 208 pagina's

Mooie cover met dito ondertitel/-schrift – grappig wollig. Als je een hekel hebt aan wollige verhalen en moe wordt van het holle geblaas van je collega's, dan is het volgens de auteurs tijd om een schaapje te scheren. Zij kunnen het weten; zij was ambtenaar bij de overheid en hij advocaat. Samen ergerden ze zich kapot aan iedereen die heel veel woorden gebruikt om niks te zeggen. Ze troffen elkaar als stand-up comedians op het podium, waar ze leerden dat je alleen applaus krijgt als je helder spreekt. Sindsdien leren ze mensen hoe je dat doet.

'Iedereen moet digitaal geletterd worden'

De 71-jarige Roeland Smeets, jarenlang werkzaam als mediathecaris op het Barlaeus Gymnasium in Amsterdam, is met pensioen gegaan. In januari dit jaar besloot hij toch te stoppen, omdat het werk hem fysiek te zwaar werd. 'Ieder lesuur drie tot vier klassen een plek in de mediatheek toewijzen en leerlingen waar nodig aandacht geven, dat kost veel energie.'

Roeland Smeets

Juist de leerlingen die op zijn laatste werkdag uit zichzelf kwamen om afscheid te nemen, de leerlingen die verlegen voor hem stonden en niets wisten te zeggen, ontroerden Smeets. Hij is nooit een boeman geweest, zegt hij: 'Ik probeerde leerlingen ervan te overtuigen hoe het wel moest en dat werkte vrijwel altijd.'

Ook leerlingen die hulp nodig hadden bij het vinden van bepaalde informatie konden op hem rekenen.

Toen Smeets in 1996 begon

op het Barlaeus werd de bibliotheek gerund door ouders. De schoolbibliotheek telde slechts vier kasten met boeken. Smeets breidde dit assortiment fors uit met boeken die hij hoofdzakelijk op het Waterlooplein in Amsterdam kocht. Voordat hij in de mediatheek begon was hij voorzitter van een ICT-werkgroep op hetzelfde gymnasium. Toen hij destijds zijn interesse in de functie van mediathecaris kenbaar maakte meenden collega's dat dit niet zijn werk was. Smeets: 'Ik vond dat wel degelijk ons werk, want iedereen moet digitaal geletterd worden.'

Jaren later heeft hij talloze boeken gelezen over geletterdheid en menselijk gedrag. Nog steeds vindt hij dat zijn werk inhoudelijk niet af is. 'Er wordt leerlingen geleerd hoe ze bij de juiste informatie komen, maar eerst moet je ze vertellen over onze snel veranderende samenleving. Hoe de computer in onze geschiedenis kwam en over de rol van sociale media. Pas dan kunnen ze de gevonden informatie in de juiste context plaatsen.'

Tineke van Ommeren, voorzitter Beroepsvereniging Mediathecarissen Onderwijs (BMO) en mediathecaris Christelijk College De Noordgouw Heerde

Fusie KVAN en BRAIN dichtbij

Hoe ziet de archief functie eruit in een digitale samenleving?

Zowel de archivaris als de archiefinstelling moet zich opnieuw positioneren en daarvoor kunnen ze de krachten maar beter bundelen, aldus de commissie Fusie. Onder de titel *Een rijk verleden, een uitdagende toekomst* presenteerde ze haar advies op de algemene ledenvergaderingen van KVAN en BRAIN in september.

De besturen van beide verenigingen hadden de commissie Fusie ingesteld en gevraagd een advies uit te brengen over het besluit van het bestuur om de twee verenigingen eind 2020 te fuseren. De beknopte commissie bestond uit drie leden uit beide verenigingen en een externe voorzitter.

RELEVANTIE BEVESTIGEN EN BORGEN

De kerntaak van de archief functie blijft dezelfde: de mogelijkheid bieden tot reconstructie, als basisbeginsel van een transparante overheid binnen de democratische rechtsstaat. Maar de informatieketen is ondeelbaar en als de archivaris zijn invloed niet kan uitoefenen aan het begin van die keten, dan is er straks niets meer te reconstrueren. Waar ligt dan de grens met de informatiespecialist? En hoe houden we de papieren collecties nog vindbaar in de digitale wereld? 'Waar het om gaat is dat de

relevantie van de archief functie en van de archivaris blijvend wordt bevestigd en geborgd. Juist hier ligt een belangrijke rol voor een vereniging als denktank, "chambre de réflexion" en professioneel knooppunt in het netwerk', aldus de commissie. Er is behoefte aan een vereniging met een actieve, extern gerichte cultuur met focus op op samenwerking. Een vereniging die zelf agendeert én antwoorden formuleert op de vragen van deze tijd. Samenwerking en discussie met de KNVI is hierin van groot belang.

STERK MERK

De nieuwe vereniging zou de naam KVAN moeten gaan voeren. Dat is een sterk merk, doet recht aan het 'rijke verleden' en is herkenbaar voor de buitenwereld. Het fusierapport lijkt op een breed draagvlak te kunnen rekenen onder de leden. In december zullen beide ledenvergaderingen stemmen over het voorstel.

KNVI 2021: van Schaarste naar Ruimte

Het jaar 2021 moet voor de KNVI het jaar van de nulbegroting worden. De ALV heeft van ons gevraagd om niet verder in te teren op de reserves.

Tegelijkertijd willen we de KNVI-dromen waarmaken en de vereniging een ontmoetingsplek laten zijn voor alle informatieprofessionals. De potentie om de meerwaarde van het lidmaatschap te vergroten is aanwezig in alle delen van de vereniging. Aan ons de uitdaging om de juiste wind in de zeilen te vangen en het roer op het goede moment om te gooien.

EVENTS VOOR ALLE REGIO'S

Het voorstel (dat in de aanstaande ALV op 19 november op de agenda staat) is om 'van Schaarste naar Ruimte' te komen en gaat vooral over de structuur en het aanbod van de KNVI. Met een centrale activiteitencom-

missie gaan we een gegarandeerd aantal events voor alle regio's realiseren, zodat alle leden, in welke regio dan ook, de meerwaarde van de KNVI gaan merken. De inbreng van de regionale bestuurders die nu al actief zijn zal hierbij van onschatbare waarde zijn, net als de vakinhoudelijke inbreng van de interessegroepen (IG's). Aan de actieve IG's gaan we vragen om de thema's van de KNVI te agenderen. Met inactieve IG's gaan we het exitgesprek aan.

WAARDE LIDMAATSCHAP

Het instappunt voor de meeste nieuwe leden is nog steeds het bijwonen van een inhoudelijk goed event, of dat nu online is of offline. De KNVI-website is al ingericht voor het toekennen van de permanente educatiepunten tijdens de events en voor het vragen van een

kleine toegangsbijdrage aan bezoekers die (nog) geen lid zijn. We gaan deze meerwaarde van het lidmaatschap nog meer promoten bij de organisatoren van de events. De waarde van het lidmaatschap zelf gaan we nog beter uitlichten in onze communicatie. Een belangrijk deel van het voorstel aan de ALV betreft het herpositioneren van het ledenaanbod in een gegarandeerd deel en een extra deel, de spreekwoordelijke Taart en Kers. De keuzes die daar worden gemaakt werken ook door in het uitgavepatroon van de vereniging. Strak aan de wind zeilen betekent ook harde keuzes maken. Als bestuur pakken we die uitdaging graag op, omdat wij geloven dat de vereniging en haar aanbod voor de leden er beter van kunnen worden.

Sandra de Waart, secretaris KNVI

Ook Anton Corbijn ondersteunt deze actie

**HOUD
CULTUUR
LEVEND!**

Duizenden makers staat het water aan de lippen. Daarom is het Cultuurfonds een grote actie gestart om cultuurmakers te ondersteunen. Met uw hulp kunnen zij kunst, theater, mode, muziek en poëzie blijven maken. **Kom met ons in actie en doneer!**

Scan de QR-code voor een eenmalige gift of kijk op houdcultuurlevend.nl voor meer informatie.

HAAL ALLES UIT JE KLEMBORD

Leen Liefsoens

Redacteur van IP
en senior informatiespecialist
bij de bibliotheek van
De Haagse Hogeschool

WINDOWS 10 KLEMBORD

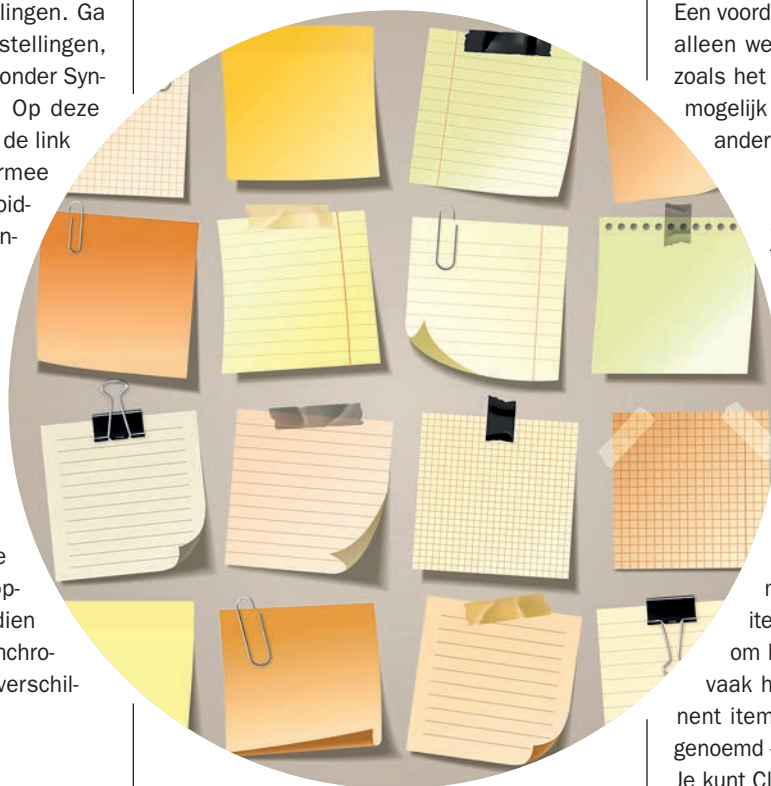
In de oktober 2018-update van Windows 10 is het klembord flink verbeterd. Waar je voorheen één item op één computer kon plakken, ondersteunt het klembord nu het plakken van veel eerder gekopieerde of geknipte items via een geschiedenislijst onder de sneltoetscombinatie Windows-toets+V. Ook is het kopiëren en plakken van items tussen verschillende Windows-computers mogelijk. Deze functies moet je wel eerst activeren. Gebruik de sneltoetscombinatie Windows-toets+V en selecteer Inschakelen voor het activeren van de klembordgeschiedenis. De synchronisatiefunctie activeer je via de systeeminstellingen. Ga achtereenvolgens naar Start, Instellingen, Systeem en Klembord. Kies Aan onder Synchroniseren op alle apparaten. Op deze plek in je instellingen vind je ook de link om de app te downloaden, waarmee je je klemborditems met je Android-device of iPhone of iPad kunt synchroniseren.

DITTO

Het standaard Windows-klembord is dus best al compleet, maar de tool Ditto voor Windows geeft je nog meer mogelijkheden. Zo kun je de items op je klembord doorzoeken en kun je items die je vaak hergebruikt koppelen aan een sneltoets. Bovendien versleutelt Ditto je data bij het synchroniseren van je klembord tussen verschillende computers.

Je kunt Ditto downloaden via ditto-cp.sourceforge.io.

Kopiëren en plakken is een tijdbesparende functie die we vaak gebruiken. Voor nog meer productiviteit is het handig om alle functies van je klembord te benutten. En is je standaard klembord te basic, dan kun je de hulp inschakelen van een klembordmanager als Ditto en Clipy.

IOS EN MACOS UNIVERSEEL KLEMBORD

Bij het standaard klembord op de Mac kun je alleen het laatste item plakken dat je hebt gekopieerd of geknipt. Helaas dus geen geschiedenislijst zoals bij het klembord van Windows. Wel is er de mogelijkheid om op je ene device een item te kopiëren en dit op een ander device te plakken met het Universeel klembord voor iOS en macOS. De functie maakt gebruik van iCloud. Ook moeten Wifi, Bluetooth en Handoff op beide devices ingeschakeld zijn. Het werkt verder geheel automatisch.

Let wel, je hebt maar twee minuten de tijd om het plakken op een ander device te voltooien. Een voordeel is dat het Universeel klembord niet alleen werkt met tekst, afbeeldingen en links zoals het Windows-klembord, maar dat het ook mogelijk is om video's en documenten op een ander device te plakken.

CLIPY

Om toch te kunnen werken met een geschiedenislijst in je klembord op een Mac kun je gebruikmaken van de tool Clipy. Wanneer je een item kopieert of knipt wordt het toegevoegd aan een lijst van items in Clipy. De items worden per tien gegroepeerd. Wanneer je een item wilt plakken gebruik je de sneltoetscombinatie Command+Shift+V. Een uitklapmenu verschijnt met de gegroepeerde items. Kies vervolgens het gewenste item om het te plakken. Heb je een item dat je vaak hergebruikt? Maak er dan een permanent item van – in Clipy wordt dit een snippet genoemd – en koppel er een sneltoets aan.

Je kunt Clipy downloaden via clipy-app.com. <

FAVORIETEN

Wie: Suzan Folkerts

Wat: conservator Athenaeumbibliotheek Deventer, mediëvist, boekhistoricus, redacteur
Jaarboek van het Nederlands Genootschap van Bibliofielen.

Waarom: het boek *Deventer Boekenstad. Twaalf eeuwen boekcultuur aan de IJssel* onder redactie van Suzan Folkerts en Garrelt Verhoeven is genomineerd voor de verkiezing van Overijssels Boek van het Jaar.

BIBLIOTHEEK

Als onderzoeker heb ik talrijke bibliotheken in heel Europa bezocht, van imposante nationale bibliotheken in Berlijn, Londen, Parijs en Wenen tot een seminariebibliotheek in Luik. Alle bibliotheken gaven mij het gevoel van verbondenheid met de geschiedenis, de boeken en de mensen die daar eerder ook werkten. Een van de mooiste was de zeventiende-eeuwse bibliotheek van Jesus College in Oxford.

MUSEUM

Ik houd erg van moderne figuratieve kunst. Een halfuurtje fietsen vanaf Deventer ligt Gorsseel, waar enkele jaren geleden Museum MORE is geopend, het museum voor modern realisme. Hier zijn de ontroerende werken te zien van onder anderen Jan Mankes (zie foto: *Bomenrij* uit 1915) en Pieter Pander.

MUZIEK

Zoals bij veel mensen is de muziek uit de jaren rondom eindexamen en studie mij het meest dierbaar. Als ik moet kiezen noem ik de albums *Worst Case Scenario* en *Pocket Revolution* van de Antwerpse band dEUS. Het nummer *Nothing really ends* is mijn favoriet, erg melancholisch.

MAGAZINE

Hoe kan het ook anders: *De Boekenwereld*. Ik vind het een prachtig vormgegeven tijdschrift dat door de korte en rijk geïllustreerde artikelen een mooie aanvulling is op de verschillende wetenschappelijke tijdschriften en jaarboeken over boekgeschiedenis en letterkunde.

WEBSITE

Nast de papieren zaterdagkrant lees ik doordeweeks het NRC online. Ik lees het liefst interviews en columns. Van interviews met mensen uit heel andere vakgebieden steek ik veel op, vooral over hoe mensen naar de wereld kijken. Soms schrijf ik een citaat op dat mij als historicus treft.

MUSTREAD

Hier moest ik lang over nadenken, want favoriet is betrekkelijk; mijn favoriete boek is wat ik op het moment lees omdat ik het nodig heb. Wat tijdlozer is de *Bosatlas van de Geschiedenis van Nederland*. Ik vind het heerlijk om met behulp van kaarten proberen vat te krijgen op de geschiedenis.

CURSUSAGENDA

GO opleidingen

2020

NOVEMBER
DECEMBER

ALLE
CURSUSSEN
ONLINE

20/11	TEKSTMINING	*NIEUW*
23/11	INTRODUCTIE KNOWLEDGE GRAPHS	
25/11	DIGITALE INFORMATIEVAARDIGHEDEN	
27/11	TOEGEPASTE DATA SCIENCE EN MACHINE LEARNING	*NIEUW*
30/11	KLANTGERICHTE E-MAILS SCHRIJVEN	
30/11	RDA & LRM	
01/12	MARKETING VAN INFORMATIEDIENSTEN	GAAT ZEKER DOOR
02/12	STRATEGISCH INZETTEN VAN SOCIALE MEDIA	
02/12	INTERNET ZOEKTECHNIEKEN (BASIS)	
04/12	UW IMPACT ALS INFORMATIEPROFESSIONAL VERGROTEN	
04/12	INFOGRAPHICS MAKEN	
09/12	INTERNET ZOEKTECHNIEKEN (ADVANCED)	
14/12	LINKED OPEN DATA VOOR ERFGOEDINSTELLINGEN	
15/12	DATAVISUALISATIE	*NIEUW*